

ЗАПОРІЗЬКА МІСЬКА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ВІДДІЛ ОСВІТИ ДНІПРОВСЬКОГО РАЙОНУ
ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД (ясла-садок) № 286
«Полунична галявина»

ЗАПОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

вул. Професора Голока, 17-А, м. Запоріжжя, 69096, тел.: (061) 286-27-06, Код ЄДРПОУ 26532243

E-mail: dnz-286@ukr.net, web-сайт: <https://dnz286.jimdo.com>

Педагогічна розробка екологічного проекту «Маленькі екологи»

Виконавець: Ліліченко Олена Вікторівна,
вихователь ДНЗ(ясла-садок) № 286
"Полунична галявина"

м. Запоріжжя
2017

Актуальність проекту: сьогодні наша планета опинилась у небезпеці, і захистити її від екологічної катастрофи може людина, яка здатна почути дихання листя й пісню жайворонка, яка вважає себе частиною природи, і яка бажає зберегти цю природу для наступних поколінь. Ми маємо виховати таку людину, збагатити її знаннями, навчити любити свою землю і розумно використовувати її багатства. Найбільш сприятливий період для роз'яснення завдань екологічного виховання – це дитинство. Маленька дитина пізнає світ із відкритою душею й серцем. Яким буде її ставлення до цього світу, чи навчиться вона бути господарем, який любить і розуміє природу – залежить від її виховання в сім'ї і дитячому садку. Зміст проекту об'єднується навколо трьох напрямів: робота з дітьми, педагогами та батьками. Педагогам надається право самостійно визначити місце в режимі дня для проведення міні-занять.

Мета проекту: підвищення екологічної свідомості вихованців, батьків щодо гармонійного існування людини з природою та розумного поводження з різними оточуючими природними факторами, рослинами, тваринами, формування екологічної культури вихованців, що сприятиме розв'язанню екологічних проблем.

Завдання проекту:

- сформуувати елементарні наукові знання про основні природні фактори, явища, взаємозв'язки і залежності у природі;
- стимулювати допитливість та пізнавальний інтерес до природи, бажання доглядати її, берегти та любити;
- спонукати дітей до природоохоронної діяльності та творчої активності;
- виховувати позитивні якості особистості: самостійність, допитливість, чуйність, доброзичливість;
- сприяти застосуванню отриманих знань в повсякденному житті.

Учасники проекту:

- педагоги дошкільного закладу;
- дошкільники старшого дошкільного віку;
- батьки вихованців.

Характеристика типу проекту:

- за метою проектної діяльності - творчий;
- за кількістю учасників - колективний;
- за тривалістю - довготривалий.

Очікувані результати:

- підвищити педагогічну майстерність педагогів;
- дати поняття про людину як частину екологічної системи, яка своїми діями впливає на довкілля;
- допомогти дітям старшого дошкільного віку увійти в світ природи, знайти свої особисті форми спілкування з нею, відчувати, спостерігати, допомагати об'єктам природи;
- активізувати співпрацю педагогів з батьками.

Термін реалізації: 2015-2016 навчальний рік (вересень – травень).

План реалізації проекту "Маленькі екологи"

ПІДГОТОВЧО-МОТИВАЦІЙНИЙ ЕТАП

Мета	Зміст	Очікувані результати
<i>Взаємодія з педагогами</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Визначення форм, методів, прийомів реалізації проекту. 	<ul style="list-style-type: none"> • Створення творчої групи. • Опрацювання програмно-методичного забезпечення, літературного матеріалу. • Систематизація наочного та дидактичного матеріалу. • Проведення тестування. 	<ul style="list-style-type: none"> • Уточнення і розширення теоретичних знань щодо організації творчих проектів. • Інформаційне забезпечення проекту.
<i>Взаємодія з дітьми</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Зацікавлення дітей темою проекту. • Створення умов для мовленнєвого та пізнавального розвитку. 	<ul style="list-style-type: none"> • Перегляд відеороликів про екологічні негаразди, що спричинені діяльністю людини. • Знайомство з Червоною книгою України. • Початковий етап моніторингу знань дітей за освітньою лінією Базового компонента «Дитина в природному довкіллі». 	<ul style="list-style-type: none"> • Збагачення знань про природу. • Розвиток комунікативних навичок: уміння домовлятися.
<i>Взаємодія з батьками</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Мотивація батьків до участі у проекті. 	<ul style="list-style-type: none"> • Підготовка інформації про природу. • Проведення анкетування. 	<ul style="list-style-type: none"> • Активізація взаємодії з батьками.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ЕТАП - ПРОПОНУВАННЯ ТА ОБГОВОРЕННЯ ІДЕЙ

Мета	Зміст	Очікувані результати
<i>Взаємодія з педагогами</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Створення умов для розгортання проектної діяльності. • Стимулювання творчої діяльності педагогів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Підготовка творчою групою методичних рекомендацій для реалізації творчого проекту. • Підготовка матеріалу "Використання інформаційних технологій для формування у дітей інтересу до природи". • Розробка системи міні-занять, спостережень в природі для дітей старшого дошкільного віку. 	<ul style="list-style-type: none"> • Розробка тематики, змісту роботи, конспектів міні-занять для дітей старшого дошкільного віку. • Методичне забезпечення проекту.
<i>Взаємодія з дітьми</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Створення умов для формування життєвої компетентності дошкільників. • Розвиток образної уяви, емоційності дітей, здібності сприймати, переживати та розуміти природу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Виявлення ідей, інтересів дітей за допомогою: <ul style="list-style-type: none"> - бесід; - перегляду ілюстрацій; - самостійної художньої діяльності; - трудових доручень. 	<ul style="list-style-type: none"> • Максимальна реалізація творчого потенціалу дітей.
<i>Взаємодія з батьками</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Визначення форм взаємодії з батьками. 	<ul style="list-style-type: none"> • Залучення батьків до збору матеріалів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Залучення батьків до реалізації проекту.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЕТАП

Мета	Зміст	Очікувані результати
<i>Взаємодія з педагогами</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Вироблення нових підходів до розв'язання проблем розвитку екологічної освіти дітей. 	<ul style="list-style-type: none"> • Семінар-практикум "Від знань – до екологодоцільної поведінки". • Практикум "Прогулянки екологічною стежиною". • Розробка методичних рекомендацій, пам'яток. • Підготовка консультацій. 	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення методичного супроводу заходів проекту.
<i>Взаємодія з дітьми</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток пізнавальної активності дітей. 	<ul style="list-style-type: none"> • Читання енциклопедій, літератури природничого змісту. • Спостереження в природі. • Розглядання ілюстрацій. • Перегляд навчальних дисків. 	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток інтересу дітей.
<i>Взаємодія з батьками</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Залучення батьків до спільної з дітьми пізнавальної активності. 	<ul style="list-style-type: none"> • Розміщення пам'яток в куточках для батьків "Прогулянки в природі", "Використання енциклопедичної літератури з дітьми вдома". 	<ul style="list-style-type: none"> • Активна співпраця. • Участь батьків у спільній з дітьми пізнавальній діяльності.

ЕТАП ТВОРЧОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ

Мета	Зміст	Очікувані результати
<i>Взаємодія з педагогами</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Удосконалення фахової компетентності педагогів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Відкритий показ заняття "Сміття прибирай – Землю захищай". • Систематизація картотеки дидактичних ігор природничого змісту. • Організація конкурсів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Розробки конспектів занять, міні-занять.
<i>Взаємодія з дітьми</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Створення умов для творчої самореалізації кожної дитини. • Стимулювання допитливості та пізнавального інтересу до природи, бажання доглядати її, берегти та любити. • Формування у дітей здатності креативно використовувати знання та власний дослідницький досвід у розумових, перетворюваних діях. 	<ul style="list-style-type: none"> • Спостереження у природі, фіксація вражень. • Бесіди. • Пошуково-дослідницька діяльність. • Дидактичні ігри. • Малювання. • Читання творів В.О. Сухомлинського. • Створення дитячих книжок, альбомів. • Створення екологічних казок. • Вирішення морально-етичних ситуацій. • Проведення вікторин, конкурсів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Підвищення знань дітей щодо взаємозв'язків у природі. • Активізація допитливості та пізнавального інтересу дошкільників. • Створення сприятливого клімату в групі. • Виставка творчих робіт. • Виготовлення колективних плакатів "Природа України", "На захисті природи", "Червона книга України".
<i>Взаємодія з батьками</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Залучення батьків до спільної творчості з дітьми. 	<ul style="list-style-type: none"> • Створення родинних авторських екологічних казок. • Виготовлення родинних фотогазет "Помічники природи", "Відпочиваємо на природі". 	<ul style="list-style-type: none"> • Співпраця у реалізації проекту. • Проведення природоохоронних акцій.

ПРЕЗЕНТАЦІЙНИЙ ЕТАП

Мета	Зміст	Очікувані результати
<i>Взаємодія з педагогами</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Реалізація творчого потенціалу педагогів. • Збагачення досвіду самореалізації. 	<ul style="list-style-type: none"> • Організація показів занять. 	<ul style="list-style-type: none"> • Презентація - "захист" готового продукту проекту. • Виставка родинних газет.
<i>Взаємодія з дітьми</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Створення умов для самореалізації дітей. • Спонування дітей до позитивної конкурентної взаємодії. 	<ul style="list-style-type: none"> • Вікторина "Що дає нам земля". • Виставка малюнків "Зимові портрети дерев". • Конкурс годівниць "У пташиному містечку". • Розвага "Свято Землі". • Гра-конкурс "Що ми знаємо про природу". 	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток креативності, комунікативних умінь. • Набуття дітьми досвіду позитивної конкурентної взаємодії". • Розвиток морально-етичних якостей.
<i>Взаємодія з батьками</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Стимулювання батьків до активної взаємодії з дітьми. 	<ul style="list-style-type: none"> • Участь батьків у презентаціях, розвагах як глядачів, співтворців проекту. 	<ul style="list-style-type: none"> • Підвищення інтересу батьків до освітньої діяльності дошкільного закладу.

АНАЛІТИЧНИЙ ЕТАП

Мета	Зміст	Очікувані результати
<i>Взаємодія з педагогами</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Визначення результативності проекту. 	<ul style="list-style-type: none"> • Аналіз результатів заключного моніторингу рівня знань, умінь, навичок дошкільників за освітньою лінією Базового компонента "Дитина в природному довкіллі". 	<ul style="list-style-type: none"> • Використання матеріалів проекту в роботі з дітьми іншими педагогами ДНЗ.

**ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПЛАН
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ "МАЛЕНЬКІ ЕКОЛОГИ"
(міні-заняття в повсякденному житті)**

Місяць	Тема	Форма міні-заняття
Вересень	Малятам про екологію	Розповідь вихователя
	Закони охорони природи	Розповідь вихователя
	Екологічний світлофор	Дидактична гра
	Що дає нам Земля	Вікторина
Жовтень	На осінній екологічній стежині	Цільова прогулянка
	Гербарій	Ручна праця
	Книга скарг природи	Вирішення моральних ситуацій
	"Осінь наша мила, осінь наша люба"	Екскурсія
Листопад	Бережіть ліси - джерело добра і краси	Бесіда
	Екологічні казки	Читання
	Небо та хмари	Пошуково-дослідна діяльність
	Краплинка-мандрівниця	Пошуково-дослідна діяльність
Грудень	Зимова казка	Бесіда
	Залишимо ялиночку в лісі	Складання екологічних казок
	Зимові портрети дерев	Виставка малюнків
	На зимовій екологічній стежині	Цільова прогулянка
Січень	Сніжинка - маленьке чудо зими	Пошуково-дослідна діяльність
	На гостинах у Снігової Королеви	Бесіда
	"Зимонько снігуронько, наша білогрудочко"	Зимові розваги на майданчику
	У пташиному містечку	Конкурс годівниць
Лютий	Як люту зиму пережити (життя диких тварин)?	Бесіда
	Добра зима	Читання творів В.О.Сухомлинського
	Брати наші менші	Вирішення проблемних ситуацій

	Кімнатні рослини	Бесіда
Березень	На весняній екологічній стежині	Цільова прогулянка
	Провісники весни	Бесіда
	Листи - скарги	Вирішення небезпечних ситуацій
	Хочу всім допомогти	Трудові доручення
Квітень	Хто головний на планеті Земля?	Дидактична гра
	Космічна мандрівка	Бесіда
	День Землі	Розвага
	Квіткова країна	Дидактична гра
Травень	Чиста криниця	Читання творів В.О.Сухомлинського
	Цілющі скарби природи	Бесіда
	Природу вивчаємо - казку складаємо	Складання екологічних казок
	Що ми знаємо про природу	Гра-конкурс

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (затверджено наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 615 від 22.05.2012 «Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція)»)
2. Дитина в дошкільні роки, комплексна додаткова освітня програма / автор. колектив; наук. керівник К.Л. Крутій. - Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД. Рекомендовано МОН України (лист № 1/11-16160 від 06.11.2015)
3. Любарова М.В. Екологічний зорепад у іграх та розвагах / Віра Любарова; Ірина Стеценко. – К.: Шк. Світ, 2009
4. Павлюк С.Ю. Мандруємо екологічною стежиною: дослідницько-експериментальна діяльність дітей дошкільного віку в природі / авт. –упоряд.: С.Ю. Павлюк, Л.С. Русан, Г.І. Колосінська. – Тернопіль: Мандрівець, 2014
5. Романчук Р.О. Екологічне виховання: На допомогу педагогічним працівникам навчальних закладів / Укл. Р.О. Романчук. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2003
6. Романчук Р.О. Формування первинних екологічних уявлень у дошкільників: Методичний збірник перспективного педагогічного досвіду з проблеми екологічної освіти дітей дошкільного віку / За ред. Р.О. Романчук. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2003
7. Тарасова О.С. Тематичні та цільові екскурсії з дітьми 4-6 років / укл. О.С. Тарасова, В.С. Березюк – Х.: Вид.група «Основа» 2013
8. Тищенко Т.І. Гурткова робота / Журнал «Бібліотечка вихователя дитячого садка», листопад 21–22/2012
9. Туманова І.В. Творчо-розвивальні технології в екологічній освіті дошкільників / Укл. І.В. Туманова, Т.В. Круть; За аг. ред. Р.О. Романчук. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2005
10. Швайка Л.А. Експериментальна діяльність у ДНЗ / уклад. Швайка Л.А., Молодушкіна І.В. – Х.: Вид. група «Основа», 2009
11. Фоміна О.Г. Система реалізації завдань екологічної освіти та виховання дітей старшого дошкільного віку / Марчук Л.Й., Тимошук Н.Й. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2012
12. Янківська О.П. Дидактичні ігри в дитячому садку / О.П. Янківська. – К.: Рад. шк., 1985

13. Журнал «Вихователь-методист дошкільного закладу», 2010, № 9
14. Журнал «Дошкільне виховання», 2014, № 11
15. Журнал «Дошкільний навчальний заклад», 2011, № 10
16. Журнал «Вихователь-методист дошкільного закладу», 2012, № 12

Додаток 1. Робота з дітьми

Конспекти міні-занять в повсякденному житті для дітей старшого дошкільного віку згідно перспективного плану

ВЕРЕСЕНЬ

Тема: «Малюю про екологію»

Мета. Дати дітям уявлення про екологію, як науку; продовжувати вчити розрізняти живі та неживі об'єкти природи. Закріплювати знання про те, що людина є частиною природи і існування людини без природи неможливе. Довести, що юні екологи – це діти, які люблять природу, турбуються про неї. Розвивати почуття відповідальності. Виховувати бажання турбуватися про природу.

Матеріал. Іграшка Мудра Сова, презентація «Екологія в картинках», модель «сухого (нещасного) дерева», листочки із зеленого паперу.

Хід:

В групу приходять Мудра Сова і пропонує подивитись фільм «Екологія в картинках».

- А що таке екологія? (*Міркування дітей*).

- Різні науки вивчають природу. Ботаніка вивчає рослини, зоологія – наука про тварин. А є особлива наука, що досліджує, яким чином рослини і тварини пов'язані між собою, як вони пристосовуються до життя в природі, і як вони самі впливають на природу. Ця наука зветься екологія, її назва означає «дім». Природа – це спільний дім і для рослин, і для тварин, і для людей. Ця наука не тільки допомагає нам зрозуміти природу, але й навчає, як її зберегти.

Перегляд презентації «Екологія в картинках».

Перший слайд «Жива та нежива природа». Довести дітям, що живі та неживі об'єкти одне ціле, єдиний організм.

Дидактична гра «Живе – неживе».

Другий слайд «Людина і природа». Людина – частина природи.

Розповісти дітям, до чого приводить втручання людини в природу.

Третій слайд «Панорама добрих вчинків».

Творча робота "Зроби сухе дерево зеленим". Діти добрими справами «оживляють» дерево.

Підсумок.

Тема: «Закони охорони природи»

Мета. Закріпити знання про екологію, про те, що людина є частиною природи. Заучити з дітьми «Закони охорони природи», роз'яснити їх положення. Вчити дітей дотримуватися цих законів. Розвивати почуття відповідальності. Виховувати любов до природи та бажання піклуватися про неї.

Хід:

Закони охорони природи.

Закон золотого соняшника – кожна істота, яка живе на Землі, – незамінна. Вона має право на сонце, повітря і воду.

Закон мудрої сови – будемо спостерігати, навчатися, діяти і відповідати за свої звички.

Закон доброго дельфіна – будемо допомагати кожному, хто цього потребує, як дельфін у морі.

Закон турботливої білочки – будемо брати від природи лише необхідне, піклуючись про оновлення природних багатств.

Закон священної індійської корови – будемо поступатися місцем тваринам і рослинам, без потреби не набридаючи їм.

Закон наполегливого дятла – будемо наполегливими і невтомними, як дятли. І тоді побачимо нашу Землю уквітчаною і здоровою.

Закон червоної калини – будемо прикрашати землю добрими справами, як калина – гай!

Закон співучого солов'я – будемо оспівувати красу рідної землі, як соловей!

Закон вічнозеленого барвінку – будемо завжди пам'ятати про перевагу законів природи над законами людськими.

Тема: «Екологічний світлофор»

Мета. Продовжувати вчити з дітьми Закони охорони природи, розповісти про екологічний світлофор, за допомогою ілюстрацій вирішити екологічні задачі. Вчити дітей розуміти та любити природу, бути їй другом. Розвивати інтерес до природи. Виховувати бажання турбуватися про природу.

Хід:

Закріпити з дітьми положення Законів охорони природи. Підвести дітей до поняття «екологічний світлофор».

- Поміркуйте, для чого на вулицях установлюють світлофори? Подивіться на картинку. Це світлофор, тільки особливий. Він допоможе нам навести лад у природі.

Гра «Червоний, жовтий, зелений».

Вихователь називає колір, а діти – відповідні дії.

Наприклад.

Зелений – дівчинка з мамою саджають дерево;

Червоний – хлопчик узяв рогатку і пішов у ліс;

Жовтий – діти знайшли біля озера жабку і розмірковують, що з нею робити.

Тема: «Що дає нам Земля»

Мета. Формувати уявлення дітей про багатства нашої Землі, про тваринний та рослинний світ; співіснування його об'єктів між собою. Ознайомити дітей з глобусом. Закріпити знання про охорону природи та місце людини в ній. Розвивати інтерес до оточуючого, спостережливість. Виховувати екологічне ставлення до природи.

Хід:

Запропонувати дітям подорож глобусом.

- Якими кольорами намальовані на глобусі моря й океани, гори? Поміркуйте, куди б ви хотіли помандрувати.

Уявна подорож глобусом.

Наша планета Земля має багато цікавого і захоплюючого. Та, якщо тільки милуватися її красою – краса поступово буде зникати. Потрібно берегти природу, саджати ліси, підгодовувати птахів, охороняти тварин. А для цього потрібно знати природу.

Вікторина.

- Звідки береться хліб на столі?
- Чи можуть тварини жити без рослин?
- Хто живе в землі? (*Черв'яки, кроти*)
- Що сталося б з природою, якби не було дощів?
- Чому потрібно охороняти тварин?
- Куди відлітають птахи?

ЖОВТЕНЬ

Тема: «Екологічна стежина».

Мета. Вчити дітей спостерігати за навколишнім, виділяти об'єкти природи та проводити довготривалі спостереження за ними, в разі потреби допомагати їм. Прокласти екологічну стежину на території дошкільного закладу, виділивши ділянки: «Квітник», «Зелена аптека», «Город», «Міні-парк каштанів», «Горобина» та інші. Розвивати спостережливість, допитливість. Виховувати уміння співчувати та допомагати природі.

Хід

Запропонувати дітям провести рейд екологічної допомоги. Перевірити і допомогти, у разі потреби, різним об'єктам природи.

Повторити Закони охорони природи.

Під час проходження стежиною поставити екологічні знаки, які б нагадували дітям про правила поведінки у природі.

Підсумок.

- Що ми з вами зробили для того, щоб у нас з'явилася незвичайна стежина?
- Які об'єкти природи ми з вами виділили?

Тема: «Гербарій».

Мета. Ознайомити дітей з гербарієм, колекцією рослин. Закріпити знання про назви осінніх рослин; вчити самостійно створювати осінній гербарій. Розширювати прямі контакти з природою; збагачувати чуттєвий досвід дошкільнят. Розвивати мислення, вміння робити елементарні висновки. Виховувати дбайливе ставлення до природи.

Матеріал. Чотири кошики, картки із зображенням квітів, силуетне зображення дерев, картон, клей, засушене листя, квіти.

Хід:

Розповісти дітям казку про те, як сперечалися пори року, чиї рослини та квіти найкращі. Запропонувати дітям розкласти картки із зображенням квітів у

чотири кошики. Зелений кошик – Весни, жовтий – Осені, білий – Зими, червоний – Літа.

- Поясніть, чому кошик Зими порожній?

- Чи можна побачити як цвітуть одночасно усі ці рослини? Чому?

- Ми можемо помилуватися красою всіх рослин одночасно, зробивши гербарій. Гербарій – це колекція засушених рослин.

- Сьогодні будемо робити осінній гербарій. Та спочатку трішки почаклуємо, уявимо, що кожен із вас Осінь і розфарбуємо дерева у різні кольори.

Дидактична гра «Рослинне лото».

Діти відшуковують рослину і приклеюють відповідну назву.

Підсумок.

- Ми листки зібрали, заведе зима,

Розкладе гербарій – і зими нема...

(О. Орач)

Тема: «Книга скарг природи».

Мета. Продовжувати вчити дітей спостерігати за природою, помічати та збирати «скарги», які «надходять» від рослин та тварин і допомагати їм. Вчити розв'язувати моральні ситуації. Розвивати уважність, спостережливість. Виховувати вміння співпереживати, турбуватися про природу.

Хід:

- Діти, чи бувають випадки, коли у вас з'являються сльози?

- Коли це буває?

- Природа теж жива, і коли її ображають, вона теж плаче.

Вихователь починає речення, а діти закінчують його.

- Якби зайчєня, що дрижить під кущиком, уміло говорити, сказало б...

- Якби рибка із брудної річки могла говорити, вона б сказала...

- Якби мураха, на яку зараз наступлять, встигла сказати...

Розповідь дітей про добрі вчинки, які вони зробили (*підгодували пташку, полили рослинку і т.д.*).

Малювання на вибір.

Скарга грибочка.

Не виривайте мене з коренем, а зрізайте акуратно. А то в лісі перестане пахнути грибами.

Скарга ромашки лікарської.

Я вам можу допомогти при застуді. Не топчіть мене.

Скарга шпаків.

Ми перші до вас повернулися, хотіли привітати вас з весною. А нас ніхто не чекає. Холодно, їжі немає. Хіба це правильно?

Тема: «Екскурсія «Осінь наша мила, осінь наша люба».

Мета. Вчити дітей помічати характерні зміни у природі, які відбулися восени; формувати уявлення дітей про послідовність змін у природі за умовними періодами осені (*рання, золота, пізня*), формувати елементи наукового пізнання

світу; навчити бачити барви осені; формувати уміння помічати цікаві явища в природі, розповідати про них; розрізняти дерева і кущі в осінньому вбранні. Закріплювати назви складових частин дерев. Розвивати образне мовлення, логічне мислення. Виховувати дбайливе ставлення до природи.

Хід:

*Я сьогодні вас запрошую у парк,
Ми спробуємо осінь відшукати.
Оглянемо дерева та кущі,
З осіннім листям будем танцювати.
Тож запрошуємо у путь,
Сміється сонце нам і жмуриться.
Ви парами крокуйте дружно,
І щоб на вулиці не сталося біди,
Згадайте, як поводитись на вулиці.*

Діти йдуть до парку.

Вихователь пропонує помилуватися красою осіннього парку. Діти розглядають дерева і описують їх.

*В таночку листя закружляло,
І враз осипалось з гілок.
А чи ви знаєте, малята,
З якого дерева листок?*

Дидактична гра «З якого дерева листочок?»

Бесіда про періоди осені. Назвати ознаки ранньої, золотої та пізньої осені.

*Ясноока тиха осінь, ходить між дерев і сосен,
Все у жовте одягає, скрізь сліди свої лишає...*

Діти відшуковують сліди осені і складають про них коротенькі розповіді.

ЛИСТОПАД

Тема: «Бережіть ліси - джерело добра й краси».

Мета. Формувати уявлення дітей про ліс, його значення для життя людини. Показати дітям структуру лісового масиву, ланцюги живлення, характерні для нього. Розвивати інтерес до природи рідного краю. Виховувати екологічне ставлення до лісу – джерела добра й краси.

Матеріал. Ілюстрації та художнє слово по темі.

Хід:

*Люди, бережіть ліси –
Джерело добра й краси!
Щоб росли по всіх долинах
Сосни, в'язи та ялини.
Бережіть ліси!
Білці, куниці та ведмежаті
Ліс – це родина й житло.
Кожній тварині хочеться мати
Дім, де є мир і тепло.*

- Як ви розумієте зміст цього вірша?
- Як ви думаєте, дерево може плакати?
- А що станеться, коли зрубати в лісі багато дерев?

Розповісти дітям, що виробляють з деревини.

Вправа «Як ми можемо допомогти лісові».

Ліс нас пригощає малиною, горішками, грибами, суницями...

А що ми можемо зробити для лісу?

Добрий вчинок.

Допоможемо лісу – відремонтуємо книги в нашій бібліотечці.

Вивести разом з дітьми правила поведінки в лісі.

Тема: «Екологічні казки»

Мета. Ознайомити дітей з поняттям «екологічна казка». Давати через казки науково достовірну інформацію про природу. Вчити складати екологічні казки, спираючись на досвід, здобутий під час безпосередніх спостережень. Формувати вміння обирати образи з живої та неживої природи та надавати їм ознак казковості (розмовляють, повчають...). Формувати елементарні екологічні поняття. Закріплювати закони охорони природи. Розвивати образне мислення. Виховувати навички екологічно доцільної поведінки в природі.

Хід:

- Діти, ви любите казки?
- Хто головні герої цих казок?
- Про яких героїв казки вам подобаються більше?

Вихователь читає казку екологічного змісту. Бесіда за її змістом, потім пропонує дітям скласти екологічну казку.

Тема: «Небо та хмари»

Мета. Дати дітям знання про те, як і з чого утворюються хмари, доводячи це дослідницьким шляхом (*вода випаровується з поверхні водоймищ, перетворюючись на легку пару і підіймається вгору, там охолоджується, згущується і утворюються хмари*), формувати уявлення про те, що за появою хмар можна визначити погоду. Стимулювати інтерес і допитливість у пізнанні природи. Виховувати спостережливість.

Матеріал. Чайник з гарячою водою, люстерка, схеми із зображенням різних хмар: перистих, шаруватих, купчастих, кольорові олівці, папір.

Хід:

Загадати загадку:

Гляньте, діти, ви на небо,

Гляньте ви, які дива!

Баранцями білими

Вкрились небеса.

- Що це за баранці з'явилися на небі?
- А де живуть хмаринки?

Вихователь пропонує дітям поглянути на небо і розповісти, яке воно. Намалуйте на папері небо, яке вам найбільше подобається.

- Як утворюють хмари?

Провести дослід «Пара».

- Діти, а чи знаєте ви, що існують декілька видів хмар: перисті, купчасті, шаруваті. Перисті хмари напівпрозорі і не затуляють ані сонце, ані місяць і зорі. Купчасті хмари куполоподібні. Вони збираються купами. Влітку з них випадають зливи, короточасні дощі, а взимку – лапятий сніг. Шаруваті хмари суцільно закривають небо. Такі хмари несуть мрячку, затяжну мжичку, а взимку сніг із дрібних крупинок.

Заучування прикмет:

Хмари біжать низько – буде дощ.

Сонце заходить при червоному небі – буде вітер.

Чистий захід сонця – на погоду.

Хмари високо – днина буде гарною.

Хмари змінюють колір – зміниться і погода.

Тема: «Краплинка-мандрівниця»

Мета. Розширити знання дітей про різні стани води в довкіллі, про її властивості, значення для усього живого. Вчити дослідним шляхом визначати стан та якість води. Розвивати спостережливість, інтерес до пошуково-дослідницької діяльності, вміння робити висновки. Виховувати бажання берегти водні ресурси нашої країни.

Матеріал. Іграшкова краплинка, ілюстрації із зображенням різних водоймищ, склянки з водою, сіль, склянка з мильною водою, прислів'я.

Хід

В гості до дітей приходять Краплинка.

Я – Краплинка невеличка,

В мене є малі сестрички,

І по світу ми гуляємо,

Всіх водою напуваємо.

Але де живемо, не знаємо.

Дітки, нам допоможіть,

Де живемо розкажіть.

Діти розглядають картинки і розповідають, де живуть краплинки.

- Як ви вважаєте, скрізь вода однакова?

Дослід «Прісна і солонна вода».

Як ви розумієте слово прісна? (*Вода без запаху й смаку*).

Розглянути картинки і визначити, де яка вода.

Жива вода дає життя

Всьому живому в світі.

Якщо живе жива вода,

Тоді земля у квітах.

- Яку воду можна назвати живою?

Спостереження за склянкою, в якій вода з пральним порошком.

- Яка вода в склянці – жива чи мертва?
- Як потрібно поводитись людям, щоб вода була живою?
- Яке значення має вода для життя людини і природи в цілому?

Розв'язання проблемних ситуацій.

Заучування прислів'їв:

Чиста вода – хворобі біда.

Бережи воду, бо загубиш вроду.

Закрути тугіше кран, щоб не витік океан.

ГРУДЕНЬ

Тема: «Зимова казка»

Мета. Дати дітям чіткі уявлення про характерні ознаки зими. Вчити встановлювати взаємозв'язки між змінами, які відбулися у неживій і живій природі. Формувати знання про життя птахів та тварин взимку, про те, як ми повинні допомагати їм пережити сурову пору року. Розвивати інтерес до живої природи. Виховувати бажання піклуватися про живу природу.

Матеріал. Корм для птахів, лопатки для розгрібання снігу, дерев'яний кілочок для вимірювання глибини снігу.

Хід:

*Дорога біла стелеться,
І краю їй нема.
Сніжок мете. Метелиця.
Прийшла до нас...*

(Зима)

- Помилуйтеся красою зимового пейзажу.
- Як можна назвати зиму за таку красу? (*Чарівницею, художницею*)
- З чим можна порівняти сніг, який вкрив землю?
- Які зміни відбулися з деревами?

Спостереження за снігом, вимірювання його глибини за допомогою кілочка.

- Яка користь від снігу людям?
- Яке значення має сніг для рослин?

Розгорнути лопатками сніг і показати під снігом зелену травичку.

Розповісти дітям про життя тварин та птахів взимку.

Як ми можемо допомогти їм?

Повісити годівнички і насипати в них корм.

Тема: «Залишимо ялиночку в лісі»

Мета. Продовжувати вчити дітей складати екологічні казки. Формувати уявлення дітей про характерні ознаки зими, про важке життя тварин та птахів; про знищення лісових красунь під час святкування Нового року. Продовжувати формувати вміння підбирати об'єкти живої природи і надавати їм казковості.

Закріплювати Закони охорони природи. Розвивати образне мислення. Виховувати екологічне ставлення до природи.

Хід:

Бесіда з дітьми про зиму, її характерні особливості з розглядом ілюстрацій.

- Як можна охарактеризувати зимову пору року?
- Назвіть ознаки зими.
- Як живеться птахам та тваринам взимку?
- Як ми можемо допомогти пережити зиму живій природі?

Повторити закони охорони природи.

Бесіда про свято Нового року, про використання ялиночки під час святкування.

- Яке свято ми святкуємо на початку зими?
- А хто головна гостя на святі?
- А чи правильно ми робимо, що зрізаємо ялиночку?

Складання екологічних казок.

Тема: «Зимові портрети дерев»

Мета. Вчити дітей розпізнавати взимку дерева за формою крони, кольором кори, розміщенням гілок та бруньок; стимулювати інтерес і допитливість у пізнанні довкілля. Формувати знання дітей про природоохоронні заходи взимку. Розвивати спостережливість, уміння допомагати живій природі. Виховувати естетичне та екологічне відношення та любов до природи рідного краю.

Матеріал. Дві склянки з водою: звичайною і підсолодженою, папір, олівці.

Хід:

Запросити дітей до галереї переглянути виставку «Зимові портрети дерев».

Помилюйтеся зимовим пейзажем. Недаремно зиму називають чарівницею. Вона ніби зачарувала всю природу, і все довкола поринуло в сон. Деревя перебувають у стані спокою.

Розглянути березу, тополь, липу, клен, особливості будови їх гілочок.

Провести експеримент із водою в склянках і показати дітям, що дерева взимку не замерзають, бо в їхньому соці є цукор.

Підкидати сніг до стовбурів дерев.

- Для чого потрібно нагортати сніг до стовбурів?
- Як ще ми можемо допомогти деревам взимку?

Діти малюють портрет улюбленого дерева.

Тема: «На зимовій екологічній стежині»

Мета. Продовжувати вчити дітей спостерігати за навколишнім, виділяти об'єкти природи та проводити спостереження за ними, в разі потреби допомагати їм. Пройти по ділянках екологічної стежини, перевірити, які зміни відбулися в них та допомогти об'єктам природи. Розвивати увагу, спостережливість, інтерес до природи. Виховувати екологічне ставлення до природи.

Хід:

Запропонувати дітям пройти по екологічній стежині і провести спостереження за об'єктами природи взимку.

- Як змінилися наші квітники?
- Де поділися квіти?
- Які умови потрібні, щоб квіти росли?

Провести досліди з ґрунтом і довести дітям, що взимку немає належних умов для росту рослин.

Провести обстеження дерев і в разі потреби «полікувати» їх.

СІЧЕНЬ

Тема: «Сніжинка – малесеньке чудо зими»

Мета. Продовжувати формувати уявлення дітей про кругообіг води в природі, довести експериментально, що вода взимку перетворюється на маленькі шматочки льоду – сніжинки. Закріпити знання дітей про характерні ознаки зими. Розвивати спостережливість, інтерес до оточуючого. Виховувати позитивне ставлення до зимової пори року, екологічне ставлення до природи.

Хід:

*Сніжна зіронька горить
В мене на віконці.
Як погасне, інша вмить
Спалахне на сонці.
Скільки їх, живих, ясних
Вранці мерехтіло!
Це малята зір нічних
В гості прилетіли.*

Платон Воронько

- Що ж це за малята до нас прилетіли?
  - Звідки падають сніжинки?
  - На що вони схожі?
  - Що станеться, якщо сніжинку впіймати голими руками?
- Провести дослід і показати дітям перетворення сніжинки в воду.
- Одягніть рукавички і впіймайте сніжинку, розгляньте її. Яка вона? На що схожа? Покружляйте в таночку немов сніжиночки.
- В групі діти малюють сніжинку, яку впіймали на вулиці.

Тема: «На гостинах у Снігової Королеви»

Мета. Формувати уявлення дітей про зимові явища; ознайомити з природними процесами, що відбуваються взимку (*виникнення інею, хуртовини, снігопаду*). Викликати бажання зрозуміти суть цих явищ, вміння дослідним шляхом визначати їх взаємозв'язки, позитивні емоції на явища природи. Закріплювати назви зимових місяців. Розвивати допитливість. Виховувати пізнавальну активність.

Хід

Запропонувати дітям відгадати загадку.

*Чудо-сани прилетіли,
Скакуни в тих санях білі.
Іде у санях цариця –
Білокоса, білолиця.
Рукавом махає –
Сріблом все вкриває.
(Зима)*

- Діти, Снігова Королева запрошує нас з вами до себе на гостину, в своє королівство. Але спочатку повторимо назви місяців зими.

Бесіда про місяці та їх характерні особливості.

Снігова Королева розповідає про своїх помічників: сніжинок, мороз.

Провести дослід і показати дітям, як утворюється візерунок на склі.

Розповісти дітям про зимові явища: снігопад, хуртовину, іній.

Снігопад – це коли сніг падає з хмар на землю.

Хуртовина – це коли вітер піднімає сніг із землі і несе його.

Іній – з'являється як в хмарну, так і в ясну погоду. При цьому повітря повинно бути теплішим, ніж поверхня предметів.

Провести дослід і показати, як утворюється іній.

Запропонувати дітям намалювати портрет Снігової Королеви.

Тема: «Зимонько – снігуронько, наша білогрудочко». Зимові розваги

Мета. Продовжувати вчити дітей помічати зміни, які відбулися у природі з приходом зими. Учити знаходити і називати їх в об'єктах живої і неживої природи. Згадати зимові розваги. Вчити піклуватися про своє здоров'я. Розвивати спостережливість, активне мовлення, уважність. Виховувати бережливе ставлення до довкілля.

Хід:

Запропонувати дітям згадати прислів'я та приказки про зиму.

Сонце блищить, а мороз тріщить.

Страшна зима, як дров нема.

Січень наступає, мороз людей обіймає.

Бесіда про зиму та її характерні ознаки.

- Назвіть ознаки зими.

- Подобається вам зима? Чим саме?

- Як змінилася природа з настанням зими?

- Як зимують тварини? Птахи?

- Чи можемо ми їм допомогти і як?

- А які розваги принесла нам зима?

Читання вірша Г. Чубича «Зимові друзі».

- Чим називає поет у вірші сани, лижі, ковзани?

- Чому вони найкращі друзі взимку?

- Які поради дали діти Морозенку?

- Зимові розваги на майданчику.

Тема: «У пташиному містечку»

Мета. Продовжувати формувати знання дітей про життя птахів взимку. Вчити розпізнавати пташок за зовнішнім виглядом, голосом; правильно підбирати корм для пернатих друзів. Ознайомити з різними видами годівничок. Розвивати спостережливість, зорове та слухове сприймання. Виховувати дієву любов до природи, бажання допомагати пернатим друзям.

Матеріал. Годівнички, корм.

Хід:

- Сьогодні ми з вами побуваємо у пташиному містечку. Хто на нас чекає там?

- Яких птахів можна побачити взимку?

Гра «Зимуючі птахи».

Прочитати дітям вірш Уляни Кравченко.

*Поспіши, дитино мила,
Глянь на світ навкруг:
Все зима снігом покрила –
І поля, і луг.
Ні зігрітись у промінні,
Ні знайти зерна.
Ось лежить там на камінні
Пташка нежива.
А тут друга прилетіла,
Жалібно квилить:
Поможи, дитино мила,
Сю зиму прожити.
Обережно, о дитятко,
Стіл щодня змети –
І кришинки перед хатку
Пташці принеси.*

Бесіда про годівнички та їх виготовлення (*годівнички – картоплинки, годівнички - намисто, несолоне сало або м'ясо, великі дерев'яні їдальні*)
Дидактична гра «Що до вподоби пташкам».

ЛЮТИЙ**Тема: «Як люту зиму пережити»**

Мета. Формувати уявлення дітей про життя тварин в лісі, їх пристосованість до зимового періоду; звернути увагу дітей на різноманітність слідів у лісі; підвести до розуміння, що кожна тварина має свої сліди. Вчити класифікувати тварин за способом живлення (хижаки та трав'яїдні), встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між природними явищами, робити висновки. Розвивати екологічну свідомість. Виховувати зацікавленість до навколишнього світу, допитливість.

Матеріал. Ілюстрації із зображенням зимових пейзажів, картинки із зображенням диких тварин та їх слідів.

Хід:

Хвилинка релаксації «Мандрівка по зимовому лісі».

*Срібні у синьому небі хмаринки,
В срібних наметах срібні сніжинки,
Срібні дерева, срібне гілля,
Сріблом пухнастим вкрита земля.*

Розгляд ілюстрацій зимового лісу і бесіда за ними. Вчити дітей читати снігову абетку.

*Є абетка снігова,
а сліди – її слова.
Засць слід кладе шнурочком.
Риска в ряд і риска збоку;
Це пробігла щойно мишка.
Рись взуває в капці лапки,
має слід чотири крапки.
Лось пройшов на водопій.
Слід його серед полів –
наче слід від ковзанів,
Але покажіть дорогу,
де пройшовся клишоногий,
Де пробіг малий їжак,
не знайду сліди ніяк.*

Розділити зібраних тварин на дві групи: хижаків та травоядні. Показати ланцюги харчування.

Тема: «Добра зима»

Мета. Знайомити дітей з творами великого педагога В.О. Сухомлинського. Продовжувати формувати уявлення дітей про характерні ознаки зими, підтверджуючи словами із творів Сухомлинського. Розвивати інтерес до природи, естетичне її сприймання. Виховувати любов до художнього слова, уміння передавати свої враження від природи в коротеньких оповіданнях.

Матеріал. Твори В.О. Сухомлинського.

Хід:

Запросити дітей у чарівний світ творчості В.О. Сухомлинського.

- Послухайте як майстерно він змальовував природу і помилуйтеся її красою. Читання творів: «Сонячний день узимку», «Тихо в лісі взимку», «Як міняється колір снігу».

- Як описує природу автор?

- Що вам найбільше сподобалось?

- Назвіть характерні особливості зими та явища, які бувають тільки взимку.

Почитати твори: «Перший морозець», «Сонце зайшло на морозець», «Хлопчик і сніжинка».

Бесіда про життя тварин взимку

Почитати твори: «Зайчик під час завірюхи», «Як зайчик грівся взимку проти місяця».

Тема: «Брати наші менші»

Мета. Розширити знання дітей про домашніх тварин, про значення їх для життя людини. Підвести дітей до поняття «бездомні тварини», формувати уявлення про життя цих тварин і про те, як ми можемо їм допомогти. Вивести разом з дітьми «Правила справжнього господаря кішки». Розвивати інтерес до оточуючої живої природи, уміння і бажання доглядати за братами нашими меншими. Виховувати дієву любов до тварин.

Матеріал. Ілюстрації із зображенням моральних ситуацій, олівці, папір.

Хід:

Дидактична гра «Дикі та домашні».

Бесіда про значення домашніх тварин для життя людини. Деякі люди вважають, що всі тварини повинні давати користь. Але це не так. Тварини потрібні нам, щоб ми стали добрішими і щасливішими. І про них потрібно піклуватися. Адже вони – «брати наші менші».

Розв'язування моральних ситуацій.

Розповідь вихователя про бездомних тварин, про те, як вони з'являються.

- Чи бачили ви бездомних тварин?

- Що ви відчували при цьому?

- Що потрібно робити, щоб не було бездомних тварин?

Правила справжнього господаря кішки.

Не беріть кішку за чубок – їй боляче.

Розмовляйте з кішечкою ніжно та ласкаво.

Займайтеся і грайтеся з кішечкою, але після годування.

Не забувайте хвалити кішечку, гуляти з нею, доглядати за нею.

Не примушуйте кішку робити так, як вам хочеться.

Привчайте до своїх виразів «Фу» чи «Не можна».

Діти малюють свого улюбленця.

Тема: «Кімнатні рослини»

Мета. Узагальнити і розширити знання дітей про кімнатні рослини та догляд за ними; ознайомити з умовами, потрібними для життя рослин (*світло, поживний ґрунт, волога, достатня кількість сонячного світла і тепла*). Вчити дітей за зовнішніми ознаками рослин визначати їх стан (*добрий чи поганий*). Формувати уявлення дітей про залежність стану рослин від вологості ґрунту та освітлення. Розвивати вміння спостерігати, досліджувати і робити висновки. Виховувати дбайливе ставлення до рослин, працелюбність, почуття прекрасного.

Хід:

*Кімнатні квіти я люблю:
то нещю їх, то поливаю,*

*То з ними тихо говорю,
то пісню їм на сон співаю.
Вони всміхаються мені,
вони живі – не мертві, ні...*

Н. Грингор сва.

- Які кімнатні рослини живуть у нашому куточку природи?
- Як вони називаються?
- Які квіти вам подобаються?
- Як потрібно доглядати за кімнатними квітами?
- Які умови потрібні для життя рослин в куточку природи?

Вправа «Для чого потрібні кімнатні рослини».

Вони прикрашають приміщення увесь рік.

Рослини очищують повітря.

Деякі кімнатні рослини – лікарські.

БЕРЕЗЕНЬ

Тема: «Мандрівка екологічною стежиною. Весна»

Мета. Продовжувати вчити дітей спостерігати за навколишнім, проводити спостереження за об'єктами природи і в разі потреби допомагати їм. Пройти ділянками екологічної стежини «Бузкова алея», «Вінок конвалій», «Барвінкова галявинка», «Верба та калина», «Вишневий салочок», перевірити, які зміни відбулися та допомогти об'єктам природи. Розвивати увагу, інтерес до об'єктів природи. Виховувати бажання допомагати природі та любити її.

Хід:

Запропонувати дітям мандрівку екологічною стежиною і провести спостереження за об'єктами природи навесні.

- Як змінилися кущі, дерева? Чому?
- Які умови потрібні для росту рослин?
- Як ви гадаєте, рослини прокинулися?

Провести досліди і довести дітям, що дерева вже прокинулись.

Обстежити дерева і в разі потреби надати їм допомогу.

В групі намалювати весняні портрети дерев.

Тема: «Провісники весни»

Мета. Знайомити дітей з першими весняними квітами: підсніжником, первоцвітом, медункою, рястом, мати-й-мачухою, сон-травою, анемоною. Вчити дітей розпізнавати їх за зовнішнім виглядом. Формувати знання про час та місце цвітіння. Розвивати спостережливість, інтерес до живої природи. Виховувати уміння милуватися природою та оберігати її.

Хід:

- Сьогодні ми з вами помандруємо у дивовижне царство квітів і познайомимося з весняними квітами.

*Перші квіти проростають
З цибулиночок малих.
Красну весну зустрічають.
Розпізнайте, діти, їх.*

Розгляд ілюстрацій та розповідь вихователя про квіти.

- Якого кольору квіточки?
- Якої форми листочки?
- А яке стебельце?
- Чи можна зривати квіти? Чому?
- Які почуття у вас виникають, коли ви дивитесь на ці милі квіточки?

Повторити з дітьми Закони охорони природи.

Я зрвав квітку – і вона зів'яла.

Я спіймав метелика – і він помер у мене на руках.

І тоді я зрозумів, що до краси можна доторкнутися тільки серцем!

Розв'язування проблемних ситуацій.

Тема: «Листи-скарги»

Мета. Уточнити екологічні знання дітей про взаємозалежності між об'єктами природи, про взаємозв'язок людини з природою на основі конкретних правил поведінки в природному середовищі. Закріплювати знання дітей про живу природу, природоохоронні переконання дітей. Розвивати вміння дітей розв'язувати проблемні ситуації. Виховувати бажання берегти природу, бути їй другом.

Матеріал. Ілюстрації із зображенням різних ситуацій, скринька, листи-скарги.

Хід

- Діти, сьогодні в нашу групу надійшли листи. Це не просто листи, а листи-скарги від різних жителів природи. Почитаємо їх?

Перший лист від їжачка-лісовичка, який розповідає, як люди залишили у лісі вогнище. Що може статися, якщо не загасити вогнище в лісі?

Бесіда з використанням ілюстрацій про пожежну безпеку в лісі. Скласти правила поведінки в лісі.

Розглянути листа-скаргу від пташок, яким немає де виводити своїх пташенят.

Як би ми могли їм допомогти? Чим корисні пташки?

Повторити Закони охорони природи.

В третьому листі тварини надіслали свої фотокартки. Діти називають їх.

Розповідь вихователя про «Червону книгу».

Підсумок.

- Чи потрібно оберігати живу природу? Чому?
- А оберігати потрібно тільки тих, хто занесений до «Червоної книги»?

Тема: «Хочу всім допомогти»

Мета. Формувати уявлення дітей про органи рослин та їх функцій. Вчити виявляти відмінності між будовою органів різних рослин; з'ясувати умови, необхідні для життя рослин; встановлювати зв'язки між рослинами і неживою природою та діяльністю людини. Формувати практичні вміння догляду за

кімнатними рослинами. Закріпити назви кімнатних рослин. Розвивати інтерес до живої природи. Виховувати естетичні почуття та дбайливе ставлення до природи.

Хід:

Хочу зараз гру почати,

Гра називається «Хочу все знати»;

Про кімнатні рослини

і догляд за ними,

Які квіти, стебла,

коріння в рослин?

Це зараз розкажете мені ви.

Погляньте, щось сталося

з рослинами цими,

Не зрозуміло, де в них коріння, стебла, листя, квіти...

Складіть рослини швидше, діти!

Дидактична вправа «Склади рослину».

Бесіда про складові частини квітки та умови, які потрібні для життя рослин.

- Для чого рослинам потрібне коріння?

- Де воно знаходиться?

- Навіщо рослині стебло? Яке воно?

- Якої форми листя? Для чого воно?

- Які умови потрібні для гарного росту квітів?

Банний день для кімнатних квітів.

КВІТЕНЬ

Тема: «Хто головний на планеті Земля?»

Мета. Формувати елементарні уявлення дітей про зв'язки між об'єктами живої та неживої природи; підвести до розуміння, що в екосистемі немає шкідливих і корисних, оскільки всі пов'язані одне з одним і взаємозалежні. Розвивати мислення, встановлювати прості зв'язки у природі. Виховувати інтерес до природи, бажання пізнавати та вивчати її.

Матеріал. Контурні зображення рослин і тварин; клубок ниток, художнє слово по темі.

Хід:

*Всі, всі, всі, хто живе на землі,
Дуже потрібні – й дорослі, й малі.
На всіх, всіх, всіх, тримається світ,
Про це забувати ніколи не слід!*

На прикладі лісу показати дітям, що в природі все взаємопов'язане: у кожного своє місце і своя робота.

Запропонувати дітям викласти прості «ланцюжки харчування».

- А чи можна порушувати ланцюжки взаємозв'язків у природі? Чому?

- Як ви вважаєте, чи є в природі шкідливі та корисні рослини.

- Людина – частина природи чи її господар?

Дидактична гра «Павутинка».

У природі рівновага, всім приділена увага:

Заєць має довгі ноги, від лисиці утіка.

Має цап копита й роги захиститись від вовка,

Черепашка не втікає, бо надійний панцир має.

Малювання на тему «На землі потрібне все: і велике, і мале».

Тема. «Космічна мандрівка»

Мета. Ознайомити дітей із поняттями: космос, Всесвіт, Сонячна система; дати елементарні знання про Сонце як небесне світило, що посилає на Землю тепло та світло; Місяць – єдиний природний супутник Землі. Формувати знання про Сонячну систему, обертання Землі навколо сонця. Розвивати асоціативне мислення, активність. Виховувати інтерес до пізнання світу.

Матеріал. Ілюстрації із зображенням планет сонячної системи.

Хід:

Запропонувати дітям космічну мандрівку.

- А чи знаєте ви, що таке космос?

Космос – це суцільний морок, в якому дуже холодно, темно і немає повітря. Всесвіт безкрайній. Більшу частину складає порожній простір, в якому знаходяться скупчення зірок. Такі скупчення називаються галактиками. Наша галактика називається Чумацький шлях. В ній розташоване Сонце та Сонячна система.

Сонце – найближча до Землі зірка,

відносно якої обертаються планети Сонячної системи.

Сонячна система – це Сонце та всі космічні тіла, які рухаються навколо нього.

Фізкультхвилинка «Планети і супутники».

- В яку частину доби ми бачимо сонце?

- Що ми отримуємо від сонця?

- Уявіть, що сонце зникло на кілька днів. Що відбуватиметься?

- А де сонце вночі?

- А що ще ми бачимо на небі?

Місяць – це єдиний природний супутник Землі.

- Яким може бути Місяць?

Скласти екологічну казку про Сонце та Місяць.

Розвага «День Землі»

Мета: створити у дітей радісний, весняний настрій у святковий день - День Землі; формувати екологічно грамотну поведінку, бережливе ставлення до природи, бажання дітей конкретними справами і вчинками прикрашати свою Землю.

Хід:

Діти під музику заходять до прикрашеної зали, стають півколом.

Ведуча:

- Я знаю багато свят: День знань, Новий рік, День матері. Як ви гадаєте, яке свято сьогодні? Так, 22 квітня - День Землі.

Дит. 1   Летить Земля у просторі космічнім,
Закутана у сяйво голубе,
І в русі цьому щохвилинім, вічним,
Життя розквітло буйно, як ніде.

Дит.2   На всій планеті у цей день весняний
Святкується щорічний День Землі.
І недаремно квітень буйнотравий
До цього дня прикрашує її.

Ведучий:

- Що ж це за свято - День Землі? І навіщо він? Щоб нам усім стало зрозуміло, я запрошую вас здійснити подорож по нашій чудовій планеті.

Перегляд слайдів про природу планети Земля.

- Все це наша рідна Земля. Скільки на ній прекрасного і дивного: і безкраї простори, і гори, що йдуть в небо, і сині-сині моря, а жителів на ній не злічити! І кожен з них - маленьке чудо! На жаль, люди забувають про це, і тоді димлять труби, гинуть тварини. Щоб нагадати людям про красу нашої Землі і про те, що її треба берегти, і існує цей чудовий свято - День Землі.

- Український народ називає Землю "матінкою", "годувальницею" та придумав про неї багато прислів'їв та приказок, давайте їх пригадаємо.

Вправа "Продовжи прислів'я"

Більше землю удобряй – будеш мати урожай.

Земля багата – народ багатий.

Земля – наша мати, всіх годує.

Земля – тарілка, що покладеш, те й візьмеш.

Земля потребує доброї погоди, доброго насіння, доброго робітника.

Земля – трудівниця, аж парує та людям хліб годує.

Про землю піклуйся – золотим зерном милуйся.

Хто землі дає, тому вона утворює віддає.

Хто про землю дбає, тому вона повертає.

Доглядай землю плідну, як матір рідну.

Перегляд відеоролика "Забруднена планета"

- Давайте уявимо, що наша планета сьогодні заговорила. Що вона могла б нам сказати? Що попросити? Чого побажати? (відповіді дітей)

- Як же відзначати День Землі?

*"Встав вранці, привів себе в порядок,
приведи в порядок свою планету "*

"Маленький принц", Екзюпері

По-перше, необхідно очистити Землю від сміття, що накопичилось за довгу зиму.

По-друге, можна посадити дерева, їх стає все менше і менше. Справа нехитра, але корисна!

По-третє, прибери біля своєї річки.

По-четверте не сміти. Тобі ж також тут жити.

Виконання пісні дітьми "Я хочу, щоб птахи співали" (Слова Е. Каргашова, музика С. П'янкова)

Гра "Знайди будинок" (діти діляться на 3 команди, на мольберти розкладають картинки тварин, птахів, комах за місцем проживання)

Гра "Так - ні"

- Ця гра виявить ваш обсяг знань про природу. Будьте уважні, рима не завжди збігається з правильною відповіддю:

1. Скажіть, співає сом пісні?
Не гайтесь з відповіддю! (Ні)
2. Чи може стати у вогні
Вода холодним льодом? (Ні)
3. Скажіть мені, червоний мак
В січневу пору квітне? (Ні)
4. А крокодили на сосні
Свої будують гнізда? (Ні)
5. Чи може вище гір літак
У вишину злетіти? (Так)
6. Узори пишні на вікні
Мороз малює взимку? (Так)
7. Чи правда, дітоньки, що рак
Коли повзе, то задки? (Так)
8. Якщо не їстиме три дні,
Верблюди ходити зможе? (Так)
9. До забіяк і розбишак
Чи є в людей повага? (Ні)
10. Чи досягають навесні
Пшениця й жито в полі? (Ні)
11. Коли розсердиться їжак,
Слона він може вбити? (Ні)
12. Річка біжить у далині,
Чи є у неї ноги? (Ні)
13. Росте у морі пастернак?
Відповідайте швидше! (Ні)
14. Перекривив синицю шпак.
Таке в житті буває? (Так)
15. Скажіть, морози крижані
Страшні для мавп тропічних? (Так)
16. Чи правда це, що вовк усмак
Наївся груш і яблук? (Ні)
17. Насам кінець скажіть мені:
Цікава гра у "Так чи ні"?

Гра "Збери слова" ("Повітря" - сріблясті картки з буквами, "Земля" - коричневі картки, "Вода" - блакитні картки, "Сонце" - жовті картки)

- Дит. 1   Усі однаково ми плачем, сміємося,
Усім потрібен кисень і вода.
Поляк, іспанець, українець – зберемося!
І збережемо планету – бо вона одна!
- Дит. 2   То ж бережіть планету, діти,
Її озон, річки, сади, ліси...
Щоб проліскам з онуками радіти
І випити джерельної води!
- Дит. 3   І як би не склалось, де б ми не бували –
У мандрах, в далекім краю.
Та серцем синівським щоб не забували
Про неньку – Вітчизну свою!
У праці красива, у пісні натхненна,
І люд роботящий у селах, в містах.
Хай Богом ранима і благословенна
Пребуде земля Українська в віках!

Колаж "Прикрасимо планету" (макет Землі діти прикрашають раніше приготовленими квітами)

- Всі люди мають берегти природу, примножувати її багатства. Ось на цьому макеті ви покажете, якою ви б хотіли побачити нашу планету? Квітучою, радісною, мирною...

- Діти, планета Земля - це наш з вами дім. Дивлячись на те, як ви прикрашали нашу Землю, ви станете хорошими господарями свого дому. Тож завжди пам'ятайте, що наша планета, хоча й дуже велика, потребує від нас дбайливого ставлення і турботи.

Флешмоб під пісню "Кольорова планета" А. Побужанської

- От і закінчилась наша розвага. А ви, запам'ятайте діти:

Природа нам - як рідний дім,

Вона усім, як мати.

Бережіть природу діти,

Буде всім нам добре жити!

Тема: «Квіткова країна»

Мета. Вчити дітей орієнтуватися у квітковому розмаїтті: розрізняти та називати квіти, описувати їх, класифікувати. Розширити та поглибити знання дітей про їх властивості та значення у житті людини. Розвивати мислення, сприяти формуванню екологічно-доцільної поведінки.

Виховувати естетичне ставлення до природи.

Матеріал. Ілюстрації із зображенням луку, лісу, поля та сільського подвір'я, картинки із зображенням квітів.

Хід:

Групову кімнату розділити на чотири зони. Перша – «Лісова галявина», друга – «Біля річки на лужку», третя – «Безмежне поле», четверта – «Біля моєї хати».

Дітям роздати картинки із зображенням квітів. Вони їх описують, розповідають про їх властивості і кладуть в ту зону, в якій квітка росте.

Вихователь перевіряє правильність.

Діти малюють букети з улюблених квітів.

ТРАВЕНЬ

Тема: «Чиста криниця»

Мета. Продовжувати знайомити дітей з творчістю великого педагога В.О. Сухомлинського. Продовжувати формувати уявлення дітей про життя рослинного і тваринного світу, їх значення для людини (*уміння передбачати погоду, вчать любові і добра*). Розвивати інтерес до природи, естетичне та екологічне її сприймання. Виховувати інтерес до творчості В.О. Сухомлинського.

Матеріал. Твори В.О. Сухомлинського.

Хід:

Хвилинка релаксації «Мандрівка до лісу».

Запропонувати дітям послухати твори В.О. Сухомлинського про ліс та його мешканців.

А що там за лісом?

Дуб і верба.

Сонце і сонечко.

Верба над ставком.

- Що вам найбільше сподобалось?

- Як описується природа?

- А як нам природа допомагає? Наприклад, передбачити погоду.

Згадати прикмети.

А ось як про це написано у В.О. Сухомлинського.

Акація підказала.

Акація і бджола.

Як дізнаються мурашки, що буде дощ.

Природа сама вчить нас любити її та турбуватися про неї.

Соромно перед соловейком.

Любов і Жорстокість.

Тема: «Цілющі скарби природи»

Мета. Розширити знання дітей про природу рідного краю. Дати уявлення про взаємозв'язок живої природи з людиною та значення рослин для організму людини. Ознайомити дітей з цілющими властивостями рослин та народними традиціями лікування ними. Закріпити уміння називати рослини; вчити їх розрізняти. Познайти дітей з отруйними рослинами. Розвивати інтерес до природи, вміння правильно користуватися її дарами. Виховувати шанобливе ставлення до всього живого.

Матеріал. Картки із зображенням лікарських рослин, приказки, напій із м'яти, кошик.

Хід

Кожне дерево, кожна квітка, травинка – це частинка природи, частинка рідної землі.

- Для чого потрібні рослини на Землі?
- Як рослини допомагають людям?
- Як називаються такі рослини?

Запропонувати дітям зібрати в кошик лікарські рослини. Дитина бере картку із зображенням рослини, розповідає про неї, про її лікувальні властивості.

Хвилинка релаксації «Понюхай квіточку».

Розповісти дітям, як і коли потрібно збирати лікарські рослини. Але не всі рослини мають цілющі властивості, у природі є чимало отруйних рослин. Познакомити дітей з отруйними рослинами: беладона, вороняче око, вовчоягідник звичайний.

Повторити правила поведження у лісі.

Розв'язування проблемних ситуацій.

Тема: «Природу вивчаємо –казку складаємо»

Мета. Продовжувати вчити дітей складати казки екологічного змісту. Формувати вміння обирати образи з живої та неживої природи, надавати їм ознак казковості (*розмовляють, повчають...*). Формувати елементарні екологічні поняття. Закріпити закони охорони природи. Розвивати образне мислення, спостережливість, вміння робити висновки. Виховувати інтерес та екологічне ставлення до природи.

Хід

Уявна мандрівка до лісу.

- Що ви побачили в лісі?
- Як потрібно вести себе в лісі?

Повторити Закони охорони природи.

Запропонувати дітям скласти казки екологічного змісту.

Тема: «Гра-конкурс «Що ми знаємо про природу»

Мета. Закріпити знання дітей про природу, про те, що в природі все взаємопов'язане і не може існувати одне без одного. Продовжувати формувати знання дітей про те, що людина є частиною природи і існування людини без природи неможливе. Розвивати допитливість, бажання пізнавати світ. Виховувати екологічну культуру, любов до природи.

Матеріал. Призи – книжечки-розмальовки.

Хід

- Чого не любить природа?
- Чому потрібно охороняти тварин?
- Чи можуть тварини жити без рослин?

- Для чого довга шия жирафі, довгі вуха – зайчику, пухнастий хвіст – білочці і т.д.?
- Про що просять нас птахи, відлітаючи у вирій?
- Що станеться, якщо тварини поміняються своїми хатинками (*зайчик із дятлом, жабка з білочкою і т.д.*)?
- Для чого червоний колір сонечку, зелений – жабці, білий у зимовому лісі – зайчику і т.д.?

Додаток 2. Робота з педагогами

ПРОБЛЕМНА ТВОРЧА ГРУПА

«Вдосконалення роботи з проблем організації екологічного виховання дошкільників»

Мета: продовжувати підвищувати фаховий рівень педагогів, ефективність роботи щодо виконання річних завдань. Забезпечити ефективність та результативність роботи з пізнавального розвитку та екологічної освіти дітей.

Очікуваний результат: зміцнити матеріальну базу ДНЗ, створити сприятливі умови для організації екологічної освіти дітей, пошуково-дослідницької діяльності в групах, поповнити куточки груп різними посібниками, колекціями, оснащенням для проведення дослідів. Підвищити пізнавальну активність, розвинути розумові здібності, емоційну сферу дошкільників, виховувати бережливе ставлення до природного середовища.

Склад творчої групи: Халабуда Т.В., Палець Ю.М., Соловійова Н.П., Фенько О.М., Попова М.О, Левченко І.Ф., Шматко О.П., Ліліченко І.В.

ПЛАН РОБОТИ ТВОРЧОЇ ГРУПИ

№	Зміст роботи	Термін	Відповідальний
1.	Організаційне засідання. Розподіл обов'язків.	09.2015	Халабуда Т.В.
2.	Проведення тестування щодо визначення професійної компетентності педагогів ДНЗ з розділу «Природне довкілля».	09.2015	Палець Ю.М.
3.	Підготовка таблиці складників природничого розвивального простору ДНЗ.	10.2015	Халабуда Т.В.
4.	Підготовка семінару-практикуму «Від знань – до еколого-доцільної поведінки»: організація спостережень, облаштування природничого центру в групах, ігрові завдання в природі, анкетування батьків.	10.2015	Халабуда Т.В., Палець Ю.М., Шматко О.П., Ліліченко І.В.
5.	Підготовка рекомендацій «Прогулянки екологічною стежиною».	11.2015	Палець Ю.М., Попова М.Л.
6.	Презентація карток видавництва «Ранок» для педагогів «Цікаві прогулянки».	протягом року	Фенько О.М. Левченко І.Ф.
7.	Відкритий показ заняття з ознайомленням з природним довкіллям з елементами пошуково-дослідницької діяльності.	11.2015	Шматко О.П.
8.	Систематизація перспективного плану на рік організації дослідів з дітьми 4-6 р.ж.	12.2015	Халабуда Т.В. Палець Ю.М.
9.	Підготовка пам'ятки «Вимоги організації милування природою».	02.2016	Фенько О.М. Попова М.Л.
10	Проведення конкурсу «Рослини куточка природи».	03.2016	Соловійова Н.П.
11	Підсумкове засідання. Узагальнення матеріалів, планування роботи на наступний	04.2016	Халабуда Т.В. Палець Ю.М.

навчальний рік.		
-----------------	--	--

Семінар-практикум «Від знань – до екологодоцільної поведінки»

Мета: підтримувати на високому рівні теоретичні знання та практичні уміння педагогів за освітньою лінією Базового компоненту «Дитина в природному довкіллі».

План:

1. Екологічне виховання: сучасний підхід. Міні-лекція.
2. Спостереження – активний метод пізнання. Методичні рекомендації.
3. Облаштування природничого центру в групі. Поради.
4. Ігрові завдання на розвиток мовлення та мислення в природі. Аукціон.

Завдання:

1. Зробити самоаналіз роботи з ознайомлення дошкільників з природою рідного краю.
2. Провести анкетування батьків «Природа і ми».

Екологічне виховання: сучасний підхід. Міні-лекція

Усе в світі взаємопов'язане. Ми – часточка великого світу і маємо жити в злагоді з довкіллям. Учатися цього треба змалку і протягом усього життя. Адже одним з наслідків стрімкого розвитку технологій є надзвичайно хиткий баланс між прийнятними і неприйнятними для існування всього живого на Землі умовами – будь-яка необережна дія людей може його порушити. З одного боку, дорослі мають забезпечити малцям сприятливу екологію дитинства, з іншого – повинні привчати їх дбайливо ставитися до природи й інших людей.

Уявімо таку ситуацію. Якось у неділю Оріся з матусею гуляли парком. Серед зелених дерев та кущів дівчинка побачила ромашку і захотіла порадувати маму, подарувавши їй гарну квітку. Дівчинка вже простягла руку, щоб зірвати ромашку, та раптом побачила на ніжних пелюсточках краплинку роси. А в краплинці, мов у дзеркалі, відбивалися сонечко, блакитне небо і висока тополя. Задивилася дівчинка на росинку й не зірвала квітку. Чому, як ви гадаєте? Це краса природи так впливає на людину.

Цей випадок із життя та подібні оповідки зі збірок для дітей роблять очевидним зв'язок між замилюванням красою природи і формуванням у дитини ціннісного ставлення до неї та до себе як її частини.

Вчені та педагоги помітили милування об'єктом є першим кроком до бережного ставлення до нього, пізнання його у взаємозв'язку з іншими об'єктами. Саме це положення, що передбачає усвідомлення взаємовпливу людини і довкілля, має лягти в основу сучасних підходів до екологічного виховання дошкільнят.

Відтак першорядним завданням у цьому напрямі постає **вивчення зв'язку дитини і навколишнього середовища**, чим займається спеціальна галузь – **екологія дитинства**. Вчені (М. Курик, О. Тяжка) трактують її як “науку про дім дитинства”.

Поняття **екологія дитинства** як інтегроване за своєю суттю відображає сукупність проблем, пов'язаних із забезпеченням комфортного проживання кожною дитиною періоду дитинства, її гармонійної взаємодії з довкіллям та збереженням її здоров'я як у фізичному, так і в соціально-психологічному, соціально-педагогічному контекстах.

Серед численних видів і форм взаємодії людини із середовищем зазвичай найбільш явно виражені два аспекти: **вплив природи на людину** (її фізичні та психічні функції, здоров'я, благополуччя) та **вплив людини на довкілля** (конструктивний і руйнівний). Їх ми і маємо розкрити дошкільнятам.

Активне засвоєння дошкільниками екологічних знань, аналіз навчальної інформації забезпечить ефективне формування свідомого сприйняття найближчого природного оточення, усвідомлення зв'язку людини з природою, можливих негативних наслідків їхньої взаємодії, необхідності дбайливого ставлення до природних ресурсів. Здобуті знання стануть основою почуттів,

які, у свою чергу, є головним регулятором взаємодії дітей з природою під час різноманітної діяльності.

Компоненти екологічного виховання

Емоційний – створення умов для виникнення у дітей емоційного відгуку на явища й об'єкти природи, набуття ними емоційного досвіду спілкування з природою, здатності визначати її настрій і стан; формування чуття прекрасного; стимулювання прагнення виражати свої почуття засобами художнього слова, малюнка.

Інтелектуальний – надання базових екологічних, природознавчих, природоохоронних, краєзнавчих, культурологічних, валеологічних знань; забезпечення умов для активного засвоєння норм і правил поведінки у довкіллі, розвитку допитливості, спостережливості; формування інтересу до природи, розуміння необхідності дбайливого ставлення до свого здоров'я. **Ціннісно-орієнтаційний** – забезпечення розуміння дітьми естетичної та практичної цінності природи; формування здатності оцінювати природні явища та об'єкти, екологічний стан природи свого краю, власне і чуже ставлення до довкілля, орієнтуватися у своєму ставленні до природи на культурно-національні й загальнолюдські цінності.

Практично-дієвий – створення умов для участі дорослих і дітей у збереженні та охороні природних об'єктів (посадка рослин, догляд за рослинами і тваринами, охорона газонів, первоцвітів, допомога птахам тощо), у прибиранні приміщень і території дитсадка; підтримання чистоти повітря у приміщенні; загартування дітей; сприяння дотриманню ними вимог до особистої та побутової гігієни; розв'язування проблемних ситуацій екологічного змісту.

Етапи екологічного виховання

Описані компоненти екологічного виховання реалізуються у три етапи.

I етап – збагачення емоційно-чуттєвого досвіду дітей, спілкування з природою в ході оволодіння базовими знаннями про довкілля.

II етап – формування системи ціннісних орієнтацій, збагачення морально-ціннісного досвіду спілкування з природою.

III етап – формування необхідних складових екологічної вихованості, здатності застосовувати знання й уміння на практиці, самореалізовуватися в екологодоцільній діяльності.

Облаштування природничого центру в групі

Важливою складовою розвивального середовища дошкільного закладу є спеціальні дидактичні матеріали та посібники. Оскільки таких матеріалів має бути багато, щоб задовольнити індивідуальні потреби кожної дитини, середовище доцільно розділяти на окремі центри розвитку. Це дає змогу підтримувати порядок у груповому приміщенні та спостерігати, яке заняття обирає кожна дитина. Спеціально підготовлені **дидактичні матеріали центрів розвитку дають змогу кожній дитині сприймати нову інформацію, закріплювати набуті навички за допомогою різних органів чуття.** Центри розвитку мають бути облаштовані в такий спосіб, щоб кожна дитина могла діяти самостійно та поступово звільнялася від опіки дорослого. Щоб підтримувати інтерес дітей до дидактичних матеріалів, їх необхідно періодично оновлювати протягом року.

Природний центр доцільно розмістити вздовж вільної стіни, на якій можна повісити календар природи, яскраві плакати та географічні карти тощо.

Основні складові наповнення природничого центру:

- полиця з дидактичними матеріалами для самостійної діяльності

Під час підготовки дидактичних матеріалів для самостійної діяльності дітей особливу увагу слід приділяти комплектності. Адже лише за умов наявності повного набору необхідних предметів, картинок, карток дидактичні матеріали сприятимуть розвитку дитячої самостійності. Якщо ж хоча б одного складника з набору не вистачатиме, дитина змушена буде звернутися за допомогою до дорослого.

Якщо діти часто потребують допомоги дорослого у процесі роботи, це свідчить про те, що розвивальне середовище облаштоване не зовсім правильно. Картинок у наборі має бути небагато, щоб підтримувати порядок і «не лякати» дітей об'ємом.

Так, для дітей молодшого дошкільного віку картинок або предметів у дидактичному матеріалі має бути 5 – 6 штук. Для дітей старшого дошкільного віку кількісний склад картинок або предметів у дидактичному матеріалі для самостійної діяльності збільшують та відповідно ускладнюють комплектність.

- живий куточок

Красиво оформлений живий куточок є окрасою групової кімнати, сприяє естетичному вихованню дітей. Це ніби **міні-лабораторія**, де діти мають змогу щодня спостерігати за рослинами і тваринами. Коли дитина розуміє, що тварина потребує її уваги й піклування, а тендітна рослина засохне, якщо її не полити, вона стає іншою. Між нею та живим створінням зароджується таємничий зв'язок, який і спонукає дитину діяти, навіть без втручання й допомоги дорослого. У такий спосіб дошкільники набувають більшої самостійності. Вони привчаються доглядати за тваринами та ладити з ними – не

забувають щодня поїти й годувати тварин у однаковий час, утримувати клітки в чистоті та порядку.

*Важливо пояснювати дітям, що **тварина** – не іграшка, а жива істота. Її життя залежить від того, кому вона належить.*

Слід привчати дітей також до регулярного догляду за кімнатними рослинами в живому куточку. Адже кімнатні рослини мають оздоровче значення, поліпшують мікроклімат у груповій кімнаті, нейтралізують шкідливі впливи, сприяють створенню позитивної енергетики в дитячому колективі. До того ж будь-яка діяльність у живому куточку дарує дітям винятково позитивні емоції.

Кімнатні рослини для розміщення в живому куточку слід добирати не надто вибагливі щодо умов утримання та догляду. Важливо розповідати дітям про місця походження тих чи тих рослин, способи їх живлення, спонукати до старанного догляду за рослинами.

Цікавою й корисною формою роботи в живому куточку є залучення дошкільників до систематичних **спостережень та порівнянь**. Тому з появою, скажімо, нового листочка, бутона, квітки на рослині, що «мешкає» в живому куточку, варто запропонувати дітям замалювати з натури. Через деякий час порівняти рослину з малюнками і обговорити разом, які зміни відбулися. Така робота стимулює спостережливість, уважність до деталей, сприяє формуванню в дітей сенсорних еталонів.

Дидактичні ігри з кімнатними рослинами доцільно використовувати під час ознайомлення дошкільників з величинами: широкий – вузький, великий – маленький (листя фуксії, традесканції); високий – низький (примула й бальзамін); кількістю (стебел, квіток); формою (довга, кругла) тощо.

А ще дітям неабияк подобається знаходити й розглядати на сторінках книжок зображення рослин і тварин, які є в їхньому живому куточку чи на подвір'ї дитячого садка. Тож варто дібрати й розмістити в природному центрі цікаві ілюстровані книжки про природу, що **відповідають певним вимогам**, зокрема:

- містять достовірні відомості про природні явища та об'єкти;
- розкривають зв'язки й взаємозалежності між явищами природи у доступні дітям формі;
- містять виразні, реалістичні, високохудожні ілюстрації.

Занадто яскраві ілюстрації у книжках спочатку приваблюють, а потім стомлюють дітей. А надмірна декоративність малюнків може зашкодити їх пізнавальній цінності. Скажімо, зображення яскраво-червоної корови виклик подив та навіть протест у маленького читача. Тож варто пропонувати книжки, ілюстрації в яких виконані у спокійних м'яких кольорах.

- міні-лабораторія

Важливим чинником інтелектуального розвитку дітей є їхня самостійна пошуково-дослідницька діяльність, адже всі діти за своєю природою дослідники. Проведення дошкільниками дослідів у спеціально облаштованій міні-лабораторії цінне тим, що досліді мають вагому силу переконання, сприяють максимальній активізації розумової діяльності дітей. У **процесі**

проведення дослідів діти спостерігають, діють, мислять, вчаться самостійно робити висновки.

Для проведення лабораторного спостереження в груповій кімнаті головною умовою є якісний та кількісний підбір об'єктів для спостереження. Якісний підбір залежить від можливостей дошкільного закладу, а кількість об'єктів має бути обмежена, щоб дитяча увага не розсіювалася. Діти залюбки розчиняють, змішують, занурюють, фільтрують, з'єднують, рухають об'єкти тощо.

Проведення дослідів у міні-лабораторії сприяє вихованню в дітей стриманості, точності рухів, терпіння та уважності.

Організовуючи цю роботу, слід:

- *ураховувати* вікові можливості дітей;
- *забезпечувати* дітей повним комплектом необхідного обладнання для проведення дослідів чи експериментів, навчати ним користуватися;
- *навчати* дошкільників презентувати результати проведення дослідів чи експериментів;
- *забезпечувати* вільний доступ дітей до дидактичних матеріалів для самостійної діяльності.

Поради щодо облаштування міні-лабораторії:

- міні-лабораторію доцільно облаштовувати недалеко від туалетної кімнати, аби дітям було зручно користуватися умивальником;
- поруч із міні-лабораторією має бути розміщений господарський куточок, у якому зберігаються фартушки, щіточки для змитання зі столу та підлоги, ганчірки тощо;
- обладнання й матеріали для проведення дослідів мають завжди бути в робочому стані;
- протягом року потрібно змінювати й поповнювати міні-лабораторії новими об'єктами.

Отже, використовуючи численні методи й прийоми для ознайомлення дошкільників зі світом природи, належно облаштовуючи розвивальні осередки в групі для самостійної пошуково-дослідницької діяльності дітей, педагог допомагає кожній дитині пізнати саму себе, зрозуміти, що все живе на планеті має час для існування, своє продовження у часі та певні особливості розвитку. Діти отримують початкові знання з географії, біології, метеорології, аналії, екології. Крім цього, мають змогу усвідомити, що людина є не стороннім спостерігачем за природою, а її невід'ємною складовою.

Складові природничого розвивального середовища

- куточок природи
- дитяча лабораторія
- екологічна стежина
- метеомайданчик
- квітник
- сад
- город
- куточок лікарських рослин
- зелені насадження групового майданчика

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ

при ознайомленні дошкільників з природою:

- довготривалі спостереження за об'єктами (явищами природи);
- бесіди з дітьми;
- розповідання, читання художніх творів, енциклопедичної літератури;
- розгляд ілюстративного матеріалу;
- дидактичні ігри та вправи;
- ігри-загадки, ігри-описи;
- ігрові проблемні ситуації;
- обстеження;
- запитання пошукового характеру;
- замальовування спостережуваних явищ і об'єктів;
- трудова діяльність;
- складання розповідей наукового стилю;
- дослідницькі (практичні) дії;
- замальовування спостережуваних явищ і об'єктів;
- міні-заняття;
- розваги.

Структурними компонентами пошуково-дослідницької діяльності є:

- спостереження;
- поетапне фіксування результатів;
- зіставлення результатів дослідного і контрольного матеріалу за допомогою різноманітних методів і прийомів;
- висновки.

СТВОРЕННЯ ЕКОЛОГО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

У груповій кімнаті:

- кімнатні рослини, які потребують різних способів догляду та картотека до них;
- обладнання для догляду за кімнатними рослинами;
- оформлення календаря погоди;
- моделі погодних явищ;
- малюнки та ілюстрації про природу;
- схема екологічної стежинки дитячого садка;
- схеми догляду за рослинами та їхнє розмноження;
- щоденник спостережень за живою природою;
- природоохоронні та застережні знаки;
- екологічні казки та оповідання, складені дітьми;
- город на підвіконні;
- природний матеріал;
- карти зоряного неба;
- зона колекцій (насіння, каменів, гербарій тощо);
- живі об'єкти (рибки в акваріумі, черепаха, папуги тощо);
- макет "Скотний двір" (та за іншими темами).

Дослідницька лабораторія:

- шафа з матеріалами й предметами для експериментування з льодом, водою, снігом; різноманітний папір для ігор-експериментів, фільтри, фарби, сіль, цукор, бризкалки, мило тощо;
- таці на підгрупу дітей (50 %);
- матеріали для дитячого експериментування (стаканчики, палички, пробірки, воронки, лупи, магніти тощо);
- мікроскоп;
- насіння для саджання та пророщування в різних умовах;
- фартухи та нарукавники.

Куточок цікавої математики:

- лабіринти за різною тематикою;
- дидактичні ігри "Плутанина", "Знайди відмінності", "Лото "Свійські тварини" та інші;
- дидактичні ігри на логіку "Четвертий зайвий", "Впізнай птаха за силуетом", "Збери картинку з частин" тощо.

Мовленнєвий куточок:

- ілюстрації із зображенням пір року, тварин, рослин, птахів тощо;
- схеми для складання розповідей про об'єкти природи;
- екологічні казки, оповідання, в тому числі придумані дітьми;

- енциклопедична література про природу;
- ілюстрації про працю людей у природі;
- дидактичні ігри природознавчого характеру;
- художня література; вірші, загадки, прикмети тощо.

Ігровий куточок:

- матеріали до сюжетно-рольових ігор "Зоопарк", "Бабусин двір". "Ферма" тощо;
- зоологічне лото;
- дидактичні ігри природознавчого напрямку: "Хто де живе?", "Чиє дитинча?", "Хто що їсть?" тощо;
- настільно-друковані ігри.

Куточок здоров'я:

- шапочки комах, квітів, маски тварин для імітації рухів, рухливих ігор.
- наочно-практичний матеріал про здоров'я людини, організм та його потреби, гігієну й засоби попередження травматизму;
- природний матеріал (шишки, каштани, камінці, пісок) для корекційної роботи з плоскостопості, вад постави тощо;
- вода, пісок для зняття психологічної напруги.

Куточок художньої діяльності:

- картини (пейзажі, натюрморти);
- силуети тварин (комах, птахів, рослин) для розфарбовування;
- різнокольоровий папір для оригамі;
- природний матеріал для ручної праці;
- розмальовки за тематикою;
- предмети декоративно-ужиткового мистецтва: іграшки з глини, дерева, береста та інших природних матеріалів.

Музично-театралізований куточок:

- альбоми пісень про природу з добром ілюстрацій;
- різні види театрів;
- класичні твори для слухання;
- добірка фільмів природознавчого характеру;
- добірка дисків із записами голосів птах, природних явищ.

На майданчику:

- різні породи дерев;
- город, квітник (різні види квітів);
- чагарники, овочеві культури (буряк, картопля, горох, морква), ягоди (чорна, червона смородина, суниця);
- незайманий куточок із різноманітними лікарськими рослинами:

- для птахів восени зробити й повісити годівниці, а навесні - шпаківні;
- інвентар для догляду за рослинами й для праці на городі та ділянці.

У довкіллі:

- запланувати екскурсії до найближчих екосистем та Ботанічного саду разом із батьками;
- спланувати маршрути пішохідних переходів територією дитячого садка (екологічного напрямку).

Спостереження - активний метод пізнання природи

Природничі та екологічні знання дошкільнята здобувають під час слухання розповідей вихователя, оповідок та казок, розглядання енциклопедій, ілюстрацій, бесід тощо. Та чи не найвагомішу роль відіграє безпосереднє **спостереження** як активний метод пізнання навколишнього природного середовища.

Окрім споглядання і власне спостереження, дітям слід пропонувати й практичні завдання – **завдання-дослідження**.

Приклад одного з циклів завдань-досліджень.

Подружись із деревцем

1. Під час прогулянки педагог пропонує дітям оглянути дерева і кущі, які є на території дошкільного закладу, пригадати їхні назви, знайти деревце, яке найбільше їм подобається, і поговорити з ним.

Діти називають дерево та описують його (наприклад, гарне, струнке, замислене, веселе, сумне тощо). Потім складають невеличку розповідь про дерево, з яким вирішили потоваришувати, розповідають про нього своїм друзям, мамі, татові, бабусі, дідусеві.

2. Педагог разом з дітьми шукає відповіді на запитання.

Запитання до дітей

- Які живі істоти мешкають на дереві?
- Що дає їм дерево для виживання?
- Що необхідно для життя дереву?

Після цього вихователь дає дітям завдання:

“Складіть ланцюжки живлення, які виявили навколо дерева. Вони починаються з рослин. Це – перша ланка. Друга ланка ланцюжка – тварини, які харчуються рослинами. Третя ланка – тварини, які харчуються комахами або іншими тваринами”.

За допомогою кольорових, фішок діти викладають на смужці екологічний ланцюжок. На кожній ланці показують, хто з ким пов'язаний.

3. Педагог пропонує дітям провідати своє дерево взимку.

Запитання до дітей

- Чи видає дерево які-небудь звуки? Які саме?
- Яких тварин або їхні сліди можна побачити біля дерева?
- Чи прилітають до дерева птахи? Які саме? Навіщо?
- Чи є на дереві плоди? На що вони схожі?
- Хто живиться плодами з дерева?
- Як плоди дерева розповсюджуються?

Діти допомагають птахам перезимувати – виготовляють для них годівнички, вішають їх на дерево, вчасно підсипають до них корм.

Також діти провідують дерево, вчасно поливають його, помічають сезонні зміни у ньому.

Вихователь пропонує і домашнє завдання: “Посадіть власне деревце у своєму дворі, доглядайте і спостерігайте за ним

Спостереження-милування

Одним із провідних, складних у розв'язанні завдань екологічного виховання є **формування суспільно значущих мотивів поведінки дитини**, що охоплює емоційно-чуттєвий і дієво-вольовий виміри розвитку особистості. Такі мотиви формуються через емоційно-чуттєвий контакт із природою, зокрема під час **спостережень-милувань**. Головною метою таких заходів є усвідомлення дітьми того, що природа – джерело не тільки життєвих благ людини, а й її здоров'я, духовної, естетичної насолоди, об'єкт споглядання, милування, що її потрібно оберігати.

Поради щодо організації спостережень-милувань

- Вихователь має постійно звертатися до емоційно-чуттєвої сфери дитини.
- Слід дбати про активізацію аналізаторів чуттів дітей, підносити їхнє сприймання на належний емоційно-образний рівень.
- Організуйте оцінну діяльність відповідно до віку дітей та особливостей спостережуваного об'єкта.
- Доречно вводити активні динамічні форми роботи з дітьми (пластичні імпровізації, словотворчість, роботу з природним матеріалом, змагання, конкурси, трудові справи тощо).
- Спостереження-милування у природі з дітьми варто проводити один раз на місяць, пов'язуючи їх з різними станами природи (листопад, перший сніг, ожеледиця, іній, відлига, льодохід, перші струмочки, повінь, веселка тощо).
- Тривалість спостережень-милувань має визначатися з урахуванням вікових особливостей сприймання (5-10 хв. для старших дошкільнят).

Підготовка до спостережень-милувань проводиться у два етапи:

перший – визначення об'єктів милування та осмислення естетичної виразності;
другий – добір запитань оцінного характеру, підготовка творчих завдань, пошук художнього матеріалу для активізації уяви дітей (вірші, казки, загадки, пісні тощо). Такі спостереження проводяться під час денної прогулянки або в другій половині дня.

Результатом спостережень-милувань є сформована система еколого-естетичних знань, які закріплюються під час міні-занять.

ОФОРМЛЕННЯ КУТОЧКА ПРИРОДИ

Вимоги до обладнання куточка природи:

- відповідає віку дітей має естетичний вигляд;
- дотриманий світловий, водний, повітряний режим;
- об'єкти великі, яскраві, менш вибагливі (молодший вік); більш вибагливі, дрібніші - (старший вік);
- розміщений на рівні дітей.

Пам'ятка

- Діяльність дітей у куточку природи тісно **пов'язана з екскурсіями**
- Поповнюючи куточок природи **новими мешканцями**, вихователь знайомить дітей із життям рослин чи тварин у **природних умовах**
- Слід тримати тільки тих тварин, яких **легко приручити та утримувати** (не слід тримати у куточку природи одночасно велику кількість тварин)
- Немає необхідності тримати однакових тварин в усіх групах. Краще придбати **різних тварин** й періодично обмінюватися ними чи організувати відвідування інших груп для ознайомлення з тваринами, що мешкають там
- Для розміщення рослин та тварин необхідно використовувати **найбільш освітлену частину** кімнати
- Знання та навички, які отримують діти під час роботи та спостережень, будуть повноцінними лише тоді, коли вони надаються дітям у **певній послідовності** та розширюються поступово, починаючи з молодшої групи
- У **другій молодшій групі** вихователь **доглядає рослини сам**, але обов'язково у присутності дітей, привертаючи увагу до своїх дітей, пропонує подивитися, як ллється вода з лійки, як вона поглинається землею (діти можуть допомогти дорослому потримати лійку, налити у неї воду, витерти широкий лист вологою ганчіркою тощо). **Годуючи рибок (тварин)**, вихователь завжди запрошує малят подивитися, як він це робить, а потім пропонує деяким допомогти йому це зробити. Діти беруть у цьому процесі участь під наглядом педагога, тому що самі вони ще не засвоїли, скільки корму можна давати рибкам (тваринам)
- **Ссавців у куточку молодшої групи не тримають**, але проводиться спеціальне заняття щодо ознайомлення дітей з кроликом
- У **середній групі** догляд за рослинами вихователь здійснює у присутності дітей. Поступово заохочує їх до посильної допомоги, показуючи, як наливати воду, як тримати лійку, поливати, витирати листя, називає предмети, за допомогою яких здійснюється догляд, привчає дітей розкладати їх по місцях. Спочатку під наглядом вихователя, а потім і самостійно, діти виконують доручення щодо догляду за рослинами - витирають велике листя рослин, поливають, та тваринами - годують рибок, птахів, миють поїлку, наливають води, поставити поїлку й годівницю на певне місце.
- У **старшій групі** дітей навчають новим прийомам догляду: розпушуванню, обприскуванню, різним засобам очищення листя від пилу, навесні -

підживленню, пересаджуванню, розмноженню рослин. Крім цього удосконалюються навички поливання різних квітів, утримання рослин у чистоті. Догляд за тваринами: діти старшої групи можуть вимити поїлку, годівницю, налити чистої води та насипати потрібну кількість корму кожній тварин; помити та нарізати коренеплоди, зелень для тварин та птахів; допомогти дорослим у прибиранні кліток тварин, а під час заміни води в акваріумі обережно виловити з акваріума маленьких рибок та пересадити їх у таз з водою кімнатної температури, промити мушлі, камінці, частково промити пісок; обережно зняти верхній прошарок води та підлити свіжу воду; після чергування прибрати інвентар, яким користуватися; прибрати у господарській шафі (втерти пил на полицях шафки, випрати ганчірки, перемити й витерти посуд для корму та інший інвентар куточка, акуратно поставити все на свої місця). Крім того, діти допомагають вихователю заготовляти корм для тварин на зиму: збирають шишки з насінням, жолуді, допомагають сушити зібрану траву на сіно тощо.

Складові:

Календарі:

- календар погоди;
- щоденник спостережень за деревами;
- календар спостереження за птахами;
- календар спостережень за ростом рослин.

Живі об'єкти

Рослинний куточок:

- *Красиво квітучі:* еухаріс, зефірантес, фуксія, бегонія квітуча, бальзамін, сентполія, пеларгонія, герань, фіалка тощо.
- *Декоративно листяні:* аспідістра, колеус, папороть, нефролепіс або адіантум, бегонія крапчаста, королівська.
- *Ампельні та виткі:* традесканція, хлорофітум, аспарагус Шпренгера, цисус, плющ.
- *Сукуленти,* зігокактус, стапелія, каланхое Блосфельда і лікарське.
- *Рослини для догляду з дітьми:* аспідістра, колеус, бегонія крапчаста, фікус, цисус, хлорофітум, еузаріс, аралія, клівія тощо (підбирають рослини контрастні за висотою, розміром, кольором і поверхнею листя, квітами).

«Живий» куточок:

- *Рибки:* золота рибка, мечоносець, гурами, полінезія, скалярія, гупсія, макропод тощо (Обов'язково в акваріумі мають бути водянні рослини, а дно потрібно вкрити піском. Акваріум слід прикривати склом, щоб зменшити випаровування води і попадання пилу)
- *Птахи:* хвилясті папуги, канарейки (Обов'язково перед цим слід проконсультуватися з медсестрою)
- *Тварини:* морські свинки, хом'ячки, черепахи, ящірки тощо.

Лабораторія:

- Столики для ігор з піском, водою та експериментування.
- Набори іграшок і предметів, які плавають або тонуть у воді, роблять бульбашки, розчиняються у воді.
- Предмети:
  - іграшкові човники, качки, лебеді, рибки;
  - трісочки, кульки (металеві, пластмасові, дерев'яні, гумові), шматки поролону тощо о різні за розміром, формою шийки пляшечки о лійки, камінці.

Інвентар для праці***Предмети догляду за рослинами:***

- фартух для вихователя (1-2), для дітей (4-6);
- миска для миття рослин, горщиків кімнатних квітів, піддонів, поїлок, годівниць відро;
- поливалки без сіточок (3-5);
- бризкалка;
- загострені палички для розпушування ґрунту;
- ганчірочки різні за розміром, м'які на дотик з бавовни і мішечок для їх зберігання;
- м'яка щіточка для миття вузького листа кімнатних рослин і очищення пилу з опушеного листа (2) жорсткий віхоть для миття горщиків для квітів.

Предмети догляду за тваринами:

- клейонка;
- дощечка для нарізання кормів;
- коробочки для корму птахам.

Предмети для догляду за акваріумом:

- сифон (гумова трубка);
- годівниця - термометр;
- сачок (1-2);
- рефлектор;
- щітка на довгій ручці;
- компресор.

Предмети для вирощування цибулі, квасолі тощо:

- набір пластикових коробочок за кількістю дітей;
- ящик з ґрунтом для городу на підвіконні;
- коробочки з просом, вівсом, пшеницею, квасолею тощо.

Природний матеріал**Матеріал репродуктивного та творчого опрацювання з певної теми:**

- енциклопедії;
- малюнки, поробки;
- художні твори;
- створені альбоми або книжки;
- ілюстрації та репродукції картин.

Використання педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського у формування у дошкільників свідомого ставлення до природи

*Виховання великого, доброго серця це,
образно кажу чи. турбота про ту
гілку. на якій зеленіють пишні
паростки людяності, гуманності...*

В.О. Сухомлинський

Нинішня державна політика у сфері освіти в Україні спрямована на реформування галузі дошкільної освіти. Це вимога часу, реалії життя. Вона орієнтована на потреби ХХІ століття, її тенденції відповідають інтересам розвитку людини. Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Закон України «Про дошкільну освіту», Положення про дошкільний навчальний заклад, Базовий компонент дошкільної освіти чітко визначили, що в умовах оновлення суспільства, відродження національної культури орієнтація на творчий розвиток особистості є світоглядною засадою сучасного виховання та освіти.

Ми, педагоги, готуємо активних членів суспільства, які зможуть розв'язувати життєві проблеми, самостійно мислити. Ця проблема актуальна, адже йдеться про відповідальність за формування потенціалу нації. Згідно з Базовою програмою пріоритетом педагогічної діяльності має стати екологія особистості дошкільника. Педагоги мають захищати дитину від впливу стресових чинників: надмірних навантажень, шумів, несправедливих оцінок, принижень гідності тощо. Для розв'язання цих проблем слід звернути увагу на використання творчо-педагогічного досвіду В. О. Сухомлинського у розв'язанні питань сучасного виховного процесу. Саме його ідеї є могутнім поштовхом \ реалізації завдань Базового компоненту.

Величезного значення надавав В. О. Сухомлинський вихованню дітей засобами природи, їх безпосередньому спілкуванню з природою. Природа стає могутнім фактором виховання особливо тоді, коли дитина пізнає і розкриває її таємниці, розумно перетворює і примножує її багатства, оберігає її скарби. Спілкуючись із природою, діти не тільки вчаться пізнавати світ, мислити, вони вчаться розуміти прекрасне, Збагачується духовний світ дитини, її почуття. облагороджується душа.

Проголянки дітей у ліс, на луки, річку – це, на думку В. О. Сухомлинського, – не розвага, а справжні уроки, на яких дитина пізнає світ, учиться мислити, міркувати, розуміти й усвідомлювати складні різноманітні явища.

Особливе значення має виховання засобами природи в ранньому дитинстві, коли душа дитини є надзвичайно вразливою, чутливою, ніжною. Перші уроки розвитку духовної культури слід проводити не в чотирьох стінах, перед класною дошкою, а серед невичерпного багатства природи, її неповторної краси.

В. О. Сухомлинський зазначав: «Людина була й залишається дитиною природи, і те, що поєднує її з природою, має використовуватися для залучення

людини до багатств духовної культури. Довкілля – це передусім світ природи з безмежним розмаїттям явищ, з невичерпною красою. Тут, у природі, одвічне джерело дитячої думки.

Для реалізації виховного потенціалу природного довкілля В. О. Сухомлинський організував школу під блакитним небом, у якій проводив уроки на природі, прогулянки школярів у ліс, поле, на луки, де діти ходили босоніж, дихали цілющим повітрям, милувалися неповторною красою природи.

Він стверджував, що природа стає могутнім фактором виховання особистості тоді, коли дитина пізнає і розкриває її таємниці, розумно перетворює і примножує її багатства, оберігає її скарби.

Як не дивно, усе, до чого торкалися руки і серце педагога, має і сьогодні духовне продовження. «Зелені класи», квітникові клумби, бузкова алея, «Зелена лабораторія», теплиця, альтанка, невеличка квартира при школі, робочий кабінет, величезна з 19 тисяч томів домашня бібліотека, педагогічно-меморіальний музей – це той спадок, який залишив педагог прийдешнім поколінням. Моя уява вбирала квітучу, перемішану з соковитою зеленню, красу «Школи під блакитним небом». Спливли в пам'яті слова педагога: «Довкілля – це передусім світ природи з безмежним розмаїттям явищ з невичерпною красою. Тут у природі, одвічне джерело дитячої думки».

Дійсно, спілкуючись із природою, діти не тільки вчаться пізнавати, мислити, вони вчаться розуміти прекрасне, збагачують свій духовний світ, утверджуються як особистість.

Реалізувати ці завдання під силу педагогові-новатору, реформаторові всього життя дитини, прибічників педагогіки нового часу, здатного вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати нововведення, винаходити щось корисне, замінювати традиційне новим.

Тому педагоги-дошкільники формують у малят, починаючи з раннього віку, сприйняття краси природи навколишнього світу, викликають бажання ввійти у цей світ її творцем. Стає зрозумілим, що ставлення вихователя до своєї діяльності є однією з найважливіших якостей. Сучасні вимоги до виховання і навчання дітей змушують педагогів робити вибір: чи готові вони відійти після тривалої перерви від колишніх стереотипів та активно втрутитися в процеси, що відбуваються сьогодні у системі освіти, яка на перше місце ставить проблему формування гуманної особистості.

Ознайомлення з провідними ідеями В. О. Сухомлинського сприяло активному впровадженню в практику роботи методів та способів взаємодії дорослого з дитиною. Великий педагог радить проводити виховні та навчальні заходи серед природи, адже взаємодія дитини з природою – невичерпне джерело знань. «Серед природи, багатої на живі образи, легше думається, краще фантазується, швидше добираються слова з найтоншими відтінками». Його погляди співзвучні із сьогоднішнім, адже йдеться про відповідальність за формування духовно зрілої, високоморальної, гармонійно розвиненої, життєздатної, гнучкої, свідомої, творчої особистості.

Більшість режимних процесів у теплу пору року треба проводити на свіжому повітрі в обладнаному тіньовому навісі. Так, його «Зелені класи» стали «Лабораторією свіжого повітря», «Зелена лабораторія» – «Куточком краси і здоров'я», «Кімната думки» – «Кімнатою творчості», а з метою психологічного розвантаження дітей створено «Куточок затишку».

Також різноманітні форми роботи з дітьми: прогулянки, екскурсії, епізодичні та тривалі спостереження, бесіди про природу, «хвилини милування природою», дослідницьку роботу в куточку природи, квітнику, саду, городі та читання оповідань про природу, заняття, дидактичні ігри природничого характеру, ведення журналу спостережень, календаря природи тощо.

Краса нашої Землі – квіти. Діти знають, що вони бувають барвистими, духмяними, садовими, польовими, лісовими. З них створюють букети, ікебани; про них складають пісні, вірші, легенди; їх порівнюють із дітьми. В. О. Сухомлинський говорив: «Квітка – це нитка, що зв'язує працю і красу». Перед тим, як спостерігати за квітниками, я ознайомлюю вихованців із творами педагога: «Візьми ще одну квітку», «Чорнобривці», «Намальована троянда», «Квітка сонця»; за фруктовим садом – «Чому яблука кислі», «Три рожеві яблука», «Яблуко в осінньому саду», «Як Марійка поливала дерева», «Яблунька і літо», «Зламана яблунька». У «Куточку краси і здоров'я» проводиться дослідницька робота зі старшими дошкільниками: висіваємо насіння чорнобривців, айстр, сальвії, майорів та висаджують саджанці плодкових дерев. Діти з власного досвіду вже знають форму, розмір насіння, умови догляду за ним. Це виховує не тільки працелюбність, допитливість, але й бережливе ставлення, уміння доглядати за розсадою, саджанцями, адже діти розуміють, скільки зусиль і праці необхідно для того, щоб виростити рослину. Так, навесні, коли пробуджується природа від зимового сну можна щодня спостерігати щось нове. Прибираючи торішнє осіннє листя, малюки стежать, щоб не зламати стебельце першої весняної квітки – проліска, щоб через тиждень можна було милуватися незвичайною красою первоцвітів.

Робота у квітнику, саду, городі триває і восени. Необхідно вчасно зробити гербарії, формувати ікебани до осіннього свята, висушити насіння, зібрати врожай овочів та фруктів. Малятам подобається ця робота. Вона дозволяє їм почуватися дорослими, самостійними людьми, здатними зробити щось корисне. Стало традицією на день народження дарувати одне одному «квітку щастя», вирощену власноруч. Зимових іменинників вітаємо засушеною квіткою (гербарієм) – це як подих літа. І цей подарунок є найдорожчим для дітей.

Подорожуючи, діти отримують багато вражень, закріплюючи знання про рослинний і тваринний світ, напередодні дізнавшись про нього з творів «Корисний чи шкідливий», «Щоб не наколовся», «Весело метеликові пливти», «Два метелики», «Фіалка і бджола», «Павук і мереживо», «Як павуки хотіли закрити сонце» та ін. Адже дивовижне поруч! Придивившись уважніше, бачать метелика, який уміє пищати, жука-рогача, який, помітивши небезпеку, займає войовничу позу. Дізнаються, що біля води росте росянка, а на воді –

пузирчатка. Спостерігаючи за ними, дошкільнята доходять висновку, що потрібно вміло поводитися з природою, відкривати одне за одним її явища.

Проводячи щоденні епізодичні та тривалі спостереження за змінами в навколишньому, рекомендуємо записувати їх в календар природи. З метою розширення знань дітей розповідати про природу, використовувати загадки, грати з малятами в ігри в «Лабораторії свіжого повітря», разом спостерігати за народними прикметами.

Чільне місце для розширення, уточнення та поглиблення уявлення про навколишній світ, про явища природи займають дидактичні ігри, які проводимо впродовж дня, а саме – «Де що росте», «Пригоди крапельки води», «Садіві дерева», «Хто в лісі живе», «Загадки поля», «Коли це буває?», «Комахи», «Відгадай за описом» тощо. Гра захоплює дитину, приносить радість, задоволення, як говорив В. О. Сухомлинський.

Для надання можливості дітям виразити свої переживання від побачених, відчутих вражень про навколишній світ, уміння самостійно відображати прекрасне в образотворчій діяльності, облаштувала «Кімнату творчості», де діти ліплять, малюють, створюють аплікації, виготовляють поробки з природного матеріалу. Усе це формує у малят спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, розвиває творчі здібності. Як наслідок, треба організовувати сезонні виставки – ярмарки для дітей, батьків, гостей закладу.

ВИМОГИ ОРГАНІЗАЦІЇ МИЛУВАННЯ ПРИРОДОЮ

Давайте разом замислимося над тим, як пробудити в наших дітях особливе відчуття навколишнього світу, що наближує людину до природи допомагає досягнути всесвіт у собі та зрозуміти своє місце в ньому. Чи досить для цього лише знань, що отримують дошкільники під час вивчення предметів світу природи? Мабуть, ні. Адже всім зрозуміло, що знання про природу ще не визначають ставлення до неї. Тут потрібно задіяти тонкі механізми впливу на мотиваційну сферу дитини з метою екологізації її особистості. Діти повинні зрозуміти, що світ природи існує не тільки як об'єкт наукового вивчення та практичної діяльності людини, але й як об'єкт безкорисливого милування, джерело естетичних емоцій та почуттів.

Сучасна система дошкільного виховання потребує оновлення, зокрема за рахунок урізноманітнення форм виховної роботи.

Милування - надзвичайно цікавий елемент естетичного виховання, тісно пов'язаний із традиціями художньої, етичної та філософської культур, Висока українська емоційність, чутливість і ліризм, що виявляється в естетизмі українського народного життя та обрядовості, в артистизмі вдачі, у прославленій пісенності, у яскравості декоративно-ужиткового мистецтва, у концентрованій спрямованості на самопізнання через природу та у тонких рефлексіях на її красу, визначають певне світобачення і життєдіяльність народу - «дух нації», або українську ментальність.

Українська педагогіка, враховуючи особливості національного характеру, завжди намагалася розвинути в дитині належну емоційну чутливість до проявів прекрасного в навколишній дійсності. Серед факторів естетичного впливу найбільша перевага віддавалася красі та мальовничості рідної природи.

Так, світове визнання здобув досвід видатного українського педагога В.О.Сухомлинського, який розробив та запровадив у власній практиці уроки «Під голубим небом», що стали справжньою школою культури споглядання та поведінки у природі. Цей досвід переконливо доводить можливість ефективного педагогічного впливу на естетичне сприймання дітьми навколишнього світу і водночас, застерігає від верхоглядства.

Милування природою - досить складний процес. Це не просто спостереження за її об'єктами і явищами або фіксація змін в навколишньому середовищі та їх пояснення з точки зору причинно-наслідкових зв'язків. Милуватися красою – це значить зробити її предметом особливої уваги, духовно з'єднатися з нею. Милування обов'язково передбачає момент оцінки. Та найважливіше те, що в цій оцінці домінують естетичні параметри.

До організації та проведення «занять милування» можна висунути ряд вимог, зокрема:

1. Головним стратегічним напрямом такого заняття має стати постійне звертання не стільки до інтелектуальної, скільки до емоційно чуттєвої сфери дитини.

2. Процес милування, його якість та інтенсивність значною мірою залежать від культури сенсорного сприймання. Потрібно вчасно турбуватися про активізацію чуттєвих аналізаторів дошкільників, забезпечуючи належну гостроту кольорового зору, слуху, тонку диференціацію запахів, дотикових та смакових відчуттів.

3. Естетичне сприймання природи не вичерпується її сенсорним пізнанням. Слід, підносити дитяче сприймання на належний емоційно-образний рівень та організовувати оцінну діяльність дітей. У цьому значно допоможуть експресивність слова вихователя, виразність пантомімічних реакцій, а також удалий добір та доречне застосування художніх активізаторів – пейзажної лірики, загадок, казок, пісень тощо.

4. Налагоджуючи безпосередній контакт із природою, необхідно зважати на те, що дошкільники за своїми віковими особливостями ще не спроможні споглядати її у повному значенні цього слова. Дитина насамперед відчуває у русі, в конкретних діях. Отже, потрібно забезпечити необхідний діапазон видів діяльності та достатній рівень рухливості дошкільників у природі, пропонуючи їм різноманітні завдання оцінного та творчого характеру (музичні та пластичні імпровізації, словотворчість, робота з природним матеріалом), а також цікаві форми емоційно-естетичного пізнання навколишнього світу (ігри, змагання, конкурси, трудові справи, та ін.).

ЯК НАВЧИТИ ДІТЕЙ МИЛУВАТИСЯ ПРИРОДОЮ (методичні рекомендації)

Система роботи з формування емоційно-чуттєвого ставлення дитини до природи базується на особистісно орієнтованому підході, що на відміну від авторитарного, будується на «емоційному розумінні» педагогом дитини. Методами співпраці в цьому є діалог та гра. Такий підхід пропонує дитині не лише шляхи орієнтації в культурі спілкування з природою, а й існування у ній. Діти повинні зрозуміти, що світ природи існує не тільки як об'єкт наукового вивчення та практичної діяльності людини, але й як об'єкт безкорисливого милування, джерело естетичних емоцій та почуттів. Милування – це надзвичайно цікавий елемент у системі естетичного виховання, який має більше точних психологічних впливів на духовний світ дитини. Милування природою – досить складний процес. Це не просто спостереження за її об'єктами та явищами або фіксація змін у навколишньому середовищі та їх пояснення з точки зору причинно-наслідкових зв'язків. Милуватися красою – це значить зробити її предметом особливої уваги, духовно з'єднуватися з нею.

Милування обов'язково передбачає момент оцінки. Найважливіше те, що в цій оцінці домінують естетичні параметри. Слід пам'ятати, що:

- 1) заняття милування проводити не більше 1 разу на місяць;
- 2) тривалість милувань повинна враховувати вікові можливості дитячого сприймання (15–20 хв.; 25–30 хв.);
- 3) не можна перетворювати милування в певний обов'язок;
- 4) слід організовувати милування (*цей процес*) якомога тонше – непомітно пов'язати зі станом природи (*листопад, перший сніг, ожеледиця, відлига, іній, льодохід, перші струмки, повінь, веселка і т.д.*).

Якщо не дотримуватися вищесказаного, то перенасичення виховного процесу уроками милування може перетворитись у щоденні чергові вправлення.

Внаслідок цього дитячі оцінки втратять свіжість, природність і будуть приречені на зумисну пишнословність, що призведе до фальші, нудьги та байдужості. Першочерговим завданням повинно стати попереднє осмислення вихователем естетичного потенціалу природи, споглядання якої планується.

Можна відокремити певну естетичну домінанту – переважання конкретних чуттєвих ознак (*світло і колір, форма, симетрія, пропорції, ритм, звук, запах і т.д.*), що надають особливої виразності тому чи іншому стану природи. Пропоную завдання для батьків: подумати і назвати, яка з цих чуттєвих ознак переважає в кожному пору року:

- 1) Восени? (*Різноманітність кольорів*).
- 2) Взимку? (*Панує форма, симетрія, пропорція*).
- 3) Навесні? (*Багатство звуків, запахів*).
- 4) Влітку? (*Світло*).

Хочу ознайомити вас з цікавим прийомом споглядання.

Прийом «фоторамки»

Використання «фоторамки» дає змогу сконцентрувати увагу дошкільнят на певних конкретних об'єктах та явищах. Дитина дивиться у рамку і описує, що бачить. Емоційність описової розповіді можна підсилити, включивши в неї поетичні рядки.

Приклад розповіді. «Діти, що вам нагадує падання листя? (Відповіді дітей).

Мені теж хочеться поділитися з вами своїми враженнями. Ось послухайте: Листя жовте та червоне легко з дерева злітає.

Мов метелик на долоні з тихим шелестом сідає.

Мов казкові пташки та чарівні метелики, летять листочки, поволі опускаються, покривають землю. Як гарно стало навкруги! Яскрава позолота огорнула дерева, кущі, трави. Тільки чарівниця - осінь змогла створити таку красу, від якої радісно і приємно на душі!».

Формування в дітей уміння естетично оцінювати об'єкти та явища природи слід починати з близьких понять, якими вони оперують самостійно (*гарний, негарний, подобається, не подобається*), потім варто спрямовувати їхню думку на добір образних засобів (*епітетів, порівнянь, метафор*).

Для повноцінного сприймання певного об'єкта чи явища дитині замало лише самого споглядання. Ефективним прийомом апелювання до емоційної сфери є уявлення, наприклад, «входження в картину», «вслуховування» в її зміст та «перетворення» як в живий, так і в неживий об'єкт.

Гра-перетворення «Я – дерево», «Я – квітка», «Я – листочок», «Я – вітер», «Я – книга».

Дуже подобається дітям створення різних етюдів.

Наприклад: «Дерево спить», «Щаслива квіточка», «Кумедне кошеня» та інші.

Пантоміма «Відгадай хто я?»

До організації та проведення «уроків милування» можна висунути ряд вимог, зокрема:

- Головним напрямком уроку милування має стати постійне звертання не стільки до інтелектуальної, скільки до емоційно-чуттєвої сфери дитини.
- Вчасно турбуватися про активізацію чуттєвих аналізаторів дитини, забезпечуючи належну гостроту зору, слуху, тонку диференціацію запахів, дотикових та смакових відчуттів.
- Слід підносити дитяче сприймання на належний емоційно-образний рівень та організовувати оцінку діяльності дітей. У цьому значно допоможуть експресивність слова вихователя, виразність пантомімічних реакцій, а також удалий добір та доречне застосування пейзажної лірики, загадок, казок, пісень тощо.
- Діти за своїми віковими особливостями ще не спроможні споглядати природу у повному значенні цього слова. Дитина відчуває у русі, в конкретних діях, тому вважаю за потрібне забезпечити необхідний діапазон видів діяльності та достатній рівень рухливості дошкільників у природі. Пропонувати дітям різноманітні завдання оцінювального характеру (*музичні та пластичні імпровізації словотворчість, роботу з природним матеріалом,*

а також цікаві форми емоційно-естетичного пізнання навколишнього світу: ігри, змагання, конкурси, трудові справи та ін.).

Спілкуючись з живим світом, дитина має змогу заглиблюватися у багатство природних явищ, у їхню невичерпну красу. Вона вбирає в себе звуки, барви й пахощі природи. Прагне розкрити тонкощі довкілля, захоплюється його загадковістю, співчуває всьому живому, одухотворяє його. Тут виявляються особливості ставлення малюка не лише до компонентів природи, а й до самого себе.

Пам'ятка «Експедиція та прогулянка в природу»

Однією з форм навчально-пізнавальної діяльності, організованої з метою засвоєння дітьми певного програмового змісту, є **експедиція**, під час якої діти перебувають у природних умовах: у лісі, і саду, біля водойми, на лузі. Педагогічний вплив експедицій дуже значний, тому що старші дошкільники не лише спостерігають, вивчають, емоційно сприймають природу на чуттєвому рівні, а й відчувають себе її взаємозалежною частиною.

Доцільно проводити експедиції на **одне й те саме місце у різні пори року**. Наприклад, спостерігати за шипшиною навесні (поява листочків, цвітіння), влітку (поява плодів, їх ріст, досягання), восени (зміни у забарвленні листя, їх опадання) та взимку (стан спокою).

Якщо немає можливості систематично спостерігати за певними рослинами у природі, то такі рослини, як підсніжник, пролісок, дзвоник, конвалію можна висадити на ділянці дитячого садка у куточку лісу по маршруту екологічної стежки.

Готуючись до експедиції, вихователь має заздалегідь відвідати заплановане місце та визначити об'єкти для спостереження, продумати запитання та завдання для дітей, підібрати ігри, обрати місце для відпочинку, передбачити, який інвентар потрібно взяти з собою, щоб збирати рослини для гербарію, для поповнення куточка природи.

Напередодні експедиції дітям слід повідомити про неї та про об'єкт спостереження, попередити, що необхідно мати відповідні І одяг і взуття, нагадати правила безпечної поведінки у природі. Це дає змогу створити піднесений настрій, підвищити інтерес дітей до очікуваної події, зацікавити їх запланованою діяльністю.

Під час експедиції педагогам необхідно стежити за тим, щоб діти не шкодили рослинам, комахам.

Перед завершенням експедиції доцільно надати дітям можливість відпочити, посидіти 5-7 хвилин, займаючись цікавою діяльністю, скажімо:

- розглянути зібрані природні матеріали;
- пограти у дидактичну гру «Упізнай гриб дерево – за описом/листя/плодом/насінням», «Упізнай на дотик»;
- послухати «музику природи»;
- помалювати з натури тощо.

Після закінчення експедиції у групі слід запропонувати дітям відобразити свої враження у малюнках, аплікаціях, ліпленні. Ці роботи потім можна виставити в імпровізованій «картинній галереї». Тематика виставок може бути найрізноманітнішою: «Пригоди хмаринки», «Подорож бабиного літа (павутинки, мурашки)», «Мої маленькі друзі», «День народження клена (берізки, ялинки...)», «На гостинах у пернатих друзів», «Осін; золотокоса», «Синьоока зимонька», «На гостинах у шипшини» тощо. Надзвичайно цікавим

заняттям для дітей буде оформлення разом з вихователем фотоальбому «Де ми були, що бачили».

Батьки інколи обмежують прагнення дітей досліджувати навколишній світ, самостійно діяти з природними матеріалами – водою, камінцями, насінням, рослинами. Тому **під час щоденної прогулянки** з метою пізнання дітьми, якостей предметів, об'єктів, явищ природи відповідно до плану вихователь має організовувати спостереження, ігри з вітром, водою, піском, природними матеріалами, трудову діяльність, проводить дидактичні ігри, природничі вікторини, змагання тощо.

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ ПЕДАГОГА

- **Спостереження** у науковій літературі тлумачиться як діяльність, самостійно організована особою спостерігачем. С.Рубінштейн розглядав цей процес як результат усвідомленого сприймання об'єкта чи явища, в ході якого розвивається мислення дитини.
- **Спостереження** є передумовою формування пізнавальної діяльності
- Розвиненість і результативність здійснених спостережень можливі за умови, якщо дошкільник здатні:
  - приймати пізнавальні завдання планувати послідовність дій
  - самостійно ставити короткочасну мету спостереження
  - фіксувати його результати у вигляді висловлювань, у художній творчості, в календарі спостережень
  - використовувати засвоєні засоби пізнання в нових умовах
- Дитину потрібно **вчити спостерігати**, а не давати їй бездумно дивитись на природу, вчити розуміти природні явища, зв'язок між ними тощо. Розглядаючи, порівнюючи, зіставляючи житина вчиться **«бачити» і «розуміти»**
- На прогулянці не передбачається проведення фронтальних занять. Вихователь проводить роботу підгрупами або індивідуально
- Робота з дітьми в процесі спостереження з природи дає більш позитивний ефект, коли вона проводиться **комплексно, інтегровано** (фізичний, моральний, емоційно-ціннісний, художньо-естетичний, пізнавальний, креативний розвиток)
- **Прогулянка** - це не тільки найкращий засіб ознайомлення малят з природою рідного краю (рослини, тварини, погода, нежива природа) та сезонними змінами у ній, що безумовно є важливим корисним для кожної дитини, але й можливість познайомити дитину з рідним містом, навчити спостерігати за екологічною діяльністю людей найближчого оточення, виховувати безпечне поведіння в довкіллі тощо
- Під час організації пізнавальної діяльності слід дотримуватись принципу наступності: нові знання як результат «відкриттів» кожної дитини мають ґрунтуватися на знаннях, що були засвоєні неї раніше. Тільки після виконання цієї умови задовольняються природна допитливість дитини, інтерес до навколишнього, а розвивальна функція навчання і виховання окреслюватимуться через сутність принципу наступності
- **Майстерність** організувати спостереження залежить від достатньої кількості систематизованих знань та їх усвідомлення дитиною
Обсяг знань, який отримують дошкільнята, розподіляється на «دوزи», і це дає спроможу поступово всебічно засвоювати ці знання. Спостереження з якоїсь теми проводяться упродовж декількох місяців із незначними паузами в часі, завдяки чому в дитини формуються пізнавальний інтерес
- Одними із головних **програмових вимог** щодо організації спостереження в ДНЗ є:
  - Вчити знаходити цікаві особливості явищ природи, кольори, форми і звуки, милуватися ними

- **розвивати** вміння давати естетичну оцінку явищам природи, рослинам, тваринам
- **сприяти** усвідомленню про необхідність дотримання правил дбайливого поводження рослинами і тваринам
- **виховувати** дбайливе ставлення до природи, навички еколого-безпечної поведінки
- **Результатами** навчально-виховної роботи з природознавства є:
  - діти **зацікавлено** спостерігають за природою, виявляють бажання знаходити інформацію про неї
  - на основі набутих знань устанавлюють прості **причинні залежності** між неживою та живою природою
  - мають **поняття** про особливості росту й розмноження рослин, поведінки тварин, розуміють і взаємозалежність
  - розуміють вплив навколишнього середовища на **самопочуття й діяльність людини**.

**Визначення професійної компетентності педагогів ДНЗ
з розділу “Природне довкілля”**

- 1. З якого віку (згідно з програмою) введено чергування в кутку живої природи?**
  - а) із другої молодшої групи;
  - б) із середньої групи;
  - в) зі старшої групи.
- 2. Синички належать до:**
  - а) перелітних птахів;
  - б) мігруючих птахів;
  - в) осілих птахів.
- 3. З якої групи дітей знайомлять з функцією кореня?**
  - а) з молодшої групи;
  - б) з середньої групи;
  - в) зі старшої групи.
- 4. Яку із зазначених форм роботи з екологічного виховання проводять щодня?**
  - а) спостереження;
  - б) дидактичні ігри;
  - в) заняття.
- 5. Який перший етап ознайомлення з природою?**
  - а) показ об'єкта природи;
  - б) спостереження за об'єктом природи;
  - в) праця по догляду за ними.
- 6. Яка із перелічених форм роботи найбільш підходить для ознайомлення дітей з найближчим оточенням?**
  - а) цільові прогулянки;
  - б) спостереження в природі;
  - в) екскурсії.
- 7. У якій із зазначених форм найбільший обсяг програмових завдані?**
  - а) у спостереженні;
  - б) у цільовій прогулянці;
  - в) в екскурсії.
- 8. Що ширше за змістом?**
  - а) екологічна освіта;
  - б) екологічне виховання;
  - в) екологічна культура.
- 9. Чи відносяться дидактичні ігри природничого змісту до ігор за правилами?**
  - а) так;
  - б) ні.
- 10. З якою метою проводяться спостереження у природі?**
  - а) розвиток довільної уваги;
  - б) розвиток пізнавальної активності;

в) розвиток умінь і навичок.

11. Яка кінцева мета екологічного виховання?

- а) формування екологічної культури;
- б) виховання любові до природи;
- в) формування правил культури поведінки в природі.

12. Коли доцільно проводити екскурсію в природу?

- а) на початку або наприкінці вивчення теми;
- б) у процесі вивчення теми.

13. З якого віку дітей знайомлять з об'єктами неживої природи?

- а) з 3-го року життя;
- б) з 4-го року життя;
- в) з 5-го року життя.

14. З якого віку необхідно розпочинати виховання любові і бережного ставлення до всього живого?

- а) з народження;
- б) з 2-го року життя;
- в) з 3-го року життя.

15. Чи доглядають діти ясельного віку за кімнатними рослинами?

- а) так;
- б) ні.

16. Укажіть вік дитини, яка може (згідно з програмою) займатися живцюванням рослин.

- а) дитина середньої групи;
- б) дитина старшої групи;
- в) дитина молодшої групи.

17. З якого віку треба знайомити дітей з тим, як тварини турбуються про своє потомство?

- а) з молодшої групи;
- б) з середньої групи;
- в) зі старшої групи.

18. З якого віку дітей знайомлять з “Червоною книгою”?

- а) з молодшої групи;
- б) з середньої групи;
- в) зі старшої групи.

Ключі до розв'язку тестових завдань:

1 - в; 2 - в; 3 - в; 4 - а; 5 - а; 6 - а; 7 - в; 8 -- в; 9 - а; 10-6; 11 - в;
12-а; 13-а; 14-а; 15-6; 16-6; 17-6; 18-в.

Виміри:

Всіх тестових завдань - 18.

Оцінка за правильну відповідь - 5 балів.

Максимальна кількість балів - 90.

Еквівалент успіху (Еу) в % до максимального показника: сума набраних балів
Б,У = 1 и I) /о

90 батів

Шкала якісних оцінок професійної компетентності педагогічних працівників ДНЗ за результатами тестування. Діапазон рівня креативності педагогічної діяльності за кількісним показником:

1. Активно творчий 80-90 балів (правильно виконано 16-18 завдань)

Ви маєте високий рівень педагогічної діяльності. Досконало володієте ефективними формами та методами екологічного виховання та навчання дошкільників. Творчий підхід, ерудиція та глибокі знання вдало поєднують з умінням використовувати їх на практиці.

2. Високий 70-79 балів (правильно виконано 14-15 завдань). Б вільно орієнтуєтесь в методиці, проявляєте ґрунтовну професійну компетентність. Добре володієте ефективними формами і методами екологічного виховання дошкільників. Практичне застосування своїх знань - дозволяє вам виробити свою систему екологічного виховання в груп

3. Середній 60-69 балів (правильно виконано 12-13 завдань). Ви володієте основами виховання та навчання дітей дошкільного віку, я- дають вам можливість раціонально організувати навчально-виховну р - боту з дітьми. Проте недостатні знання та їх застосування не даю:- змогу оптимально використовувати час для екологічного виховання дошкільників.

4. Допустимий 45-59 балів (правильно виконано 9-11 завдань). Ваш рівень знань методики та практики роботи з екологічного виховання включає основні елементи системи екологічної освіти дошкільників. Але вам необхідно систематично поновлювати та здобувати знання шляхом самоосвіти та самоаналізу педагогічної діяльності. Працювати вад оволодінням ефективними формами та методами організації роботи з екологічного виховання.

5. Критичний до 45 балів (правильно виконано 1-8 завдань). Ваш рівень знань недостатній для організації роботи з екологічного виховання. Ви працюєте репродуктивно, наслідуючи колег. Необхідно систематично поновлювати знання з методики екологічного виховання, психології та педагогіки. Критичний самоаналіз та самооцінка (на основі педагогічного тестування) дадуть змогу досягти бажаного результату.

Додаток 3. Взаємодія з батьками

Консультація «Природа і ми»

«Спілкуючись з природою, діти не тільки вчать пізнавати світ, мислити вони вчать розуміти прекрасне... Прогулянки дітей у ліс, на річку... – це не розвага, це справжні уроки.»
(В. О. Сухомлинський)

Відомо, що вільний час дитини дошкільного віку значною мірою залежить від того, яким змістом його наповнять батьки. Пізніше, подорослішавши, дитина вже самостійно буде обирати заняття для проведення свого дозвілля, спираючись на вже набутий досвід.

Роль дозвілля для всебічного особистісного розвитку дошкільника надзвичайно велика. Адже заняття, захоплення, інтереси, реалізацією яких людина (навіть маленька) займається у свій вільний час, допомагають їй цікаво жити, набувати нових знань, з бажанням та добре навчатися. Але якщо дитина не знає, що робити зі своїм вільним часом, чим зайняти себе, вільний час може стати для неї тягарем. Батьків, які своєчасно не подбали про організацію дозвілля малюка, у майбутньому нерідко чекають проблеми, пов'язані з неадекватними або просто негарними вчинками дитини, здійсненими просто так, знічев'я.

У зв'язку із цим, важливим завданням родини є організація дозвілля малюка-дошкільника, розвиток його захоплень, інтересів, уподобань. Чималу роль у навчанні, вихованні та організації дозвілля дошкільнят відіграє довкілля, зокрема оточуюча нас жива природа. Знайомлячись із невичерпними та різноманітними природними явищами та об'єктами, малюк не тільки активно пізнає світ, але й формується як особистість. Проте зовсім недостатньо просто приводити малюка на природу. Недаремно видатний педагог та письменник Василь Сухомлинський відзначав: «Глибоко помиляються ті, хто вважають, що якщо дітей оточує природа, то вже в самому цьому факті криється могутній стимул розумового розвитку. У природі немає жодної магічної сили, що впливає на розум, почуття та волю.

Природа стає могутнім джерелом виховання лише тоді, коли людина пізнає її, проникає думкою у причинно-наслідкові зв'язки».

Для повноцінного морального, естетичного, екологічного розвитку малюка природа має стати основою навчально-виховного процесу. Родини, які часто вирушають разом з малятами на прогулянки в природне середовище, зазвичай помічають, що вони зближуються, духовно об'єднуються, краще розуміють одне одного. Під час прогулянок батьки мають значно більші можливості виховного впливу на дитину, а також на її інтелектуальний

розвиток та тренування пам'яті, уваги, мислення. Звичайно, для організації повноцінного дозвілля дитини дорослі мають навчитися наповнювати прогулянки певним змістом, добиваючись того, щоб кожне спілкування з природою стало для дитини маленьким святом та наповнювало її душу захопленням, а серце – радістю.

Важливо, щоб прогулянки з малятами на природі були постійними та бажаними для них. На жаль, часто батьки вечорами надають перевагу сидінню в кріслі перед телевізором, не розуміючи, що значно краще було б, якби вони, взявши за руку маленького сина чи доньку, пішли з ними в парк, на луг, до водоймища тощо. А скільки всього цікавого можна показати малюкові на високому темному небі з ясним місяцем та величезною кількістю зірок і сузір'їв! Таке спілкування приносить користь і батькам, і дитині – воно створює необхідні умови для щирої, відвертої бесіди, душевної розмови. Під час таких прогулянок малюк, як правило, отримує чимало позитивних емоцій від спілкування з живим довкіллям та близькою людиною. Особливо корисні прогулянки перед сном.

Природа – велике диво, цікаве відбувається в ній щодня, щогодини, щомиті. Потрібно лиш зуміти побачити це самому і показати дитині. Дорослим, батькам та членам родини дошкільника необхідно постійно пробуджувати, заохочувати і підтримувати у малюка пізнавальний інтерес до всього, що відбувається в неповторному світі природи. Пам'ятайте: у природі не існує жодної пори, коли б дитині не було чого показати. Кожна пора доби року по-своєму прекрасна та захоплююча; природа довкілля має чималий запас різноманітних явищ, які для спостережень дитини будуть завжди цікавими.

Коли ви ведете малюка на прогулянку, не забувайте нагадати йому, що в природі немає поганого і гарного, корисного і шкідливого. Кожна істота в ній має право на життя так само, як і людина. А людина є лише частинкою живої природи, як рослини, тварини, пташки. У світі природи все пов'язано між собою. Знищення одного виду призводить до загибелі іншого. Про це, прогулюючись із малюком, не слід забувати. Такий виховний підхід є умовою для того, щоб сформувати у дитини елементарні основи екологічної культури, навчити її правильно ставитися до всього живого. Прикро, що в нашому суспільстві дорослі іноді самі не розуміють цього. У світогляді батьків часто складаються помилкові стереотипи. Наприклад, що павуки огидні, негарні, страшні; що жаби – слизькі, лупаті та потворні. Але дитина має змалку засвоїти: кожний живий організм – самобутній та цікавий. Тож кожна істота має право розраховувати на доброзичливе та прихильне ставлення з боку людини – людини розумної. Крім того, оцінка зовнішності тієї чи іншої рослини або тварини, рептилії, комахи – це досить спірне питання. До речі, приваблива зовнішність далеко не завжди гармонійна внутрішній красі, це повною мірою стосується нашого світу – світу людей.

Природа завжди вабить дорослих і малих своєю неповторністю, красою, чарівністю. Особливо відчутним стає їх поклик навесні, із настанням теплих днів. Тоді навіть ті, хто звик жити в гамірному сірому місті, поспішають

потрапити за його межі, щоб відчутти подих пробудження живого довкілля. І дуже добре, коли в цей час поруч із дорослими знаходяться і діти. Замість поїздки всією родиною, організація сімейних туристичних походів – це прекрасно. Добре, коли діти самі беруть активну участь у підготовці до таких заходів: збиранні рюкзака, заготівлі продуктів, спортивного приладдя (м'ячів, ракеток) тощо.

Навчіть дитину під час походу ставитися до всього живого з повагою. Похід до лісу, річки чи гаю бажано починати з привітання не тільки друзів та знайомих, яких там можна зустріти, але й дерев, кущів, птахів, комах. Не забувайте нагадати дитині, що ви прийшли в гості до природи, а тому і відповідно маєте себе поводити: доброзичливо, дбайливо, так, щоб не зашкодити довкіллю. Пам'ятайте: еталоном поведінки в природі для малюка є поведіння вас – батьків, дорослих. Часто, приїхавши на пікнік, батьки обирають певне місце і влаштовуються там, не маючи жодного бажання кудись сходи ти з нього. Проте дитину – природженого маленького дослідника – завжди вабить те, що там, попереду, далі. Малюк прагне побачити перед собою якомога більше нового, досі невідомого йому. Він захоплюється і дивується кожній маленькій таємниці, яку відкриває йому матінка-природа (і які, до речі, можуть стати суттєвим поштовхом для розумового та екологічного розвитку дитини). Так, кожна дитина з перших років життя – невтомний дослідник. Зрозумівши ту чи іншу закономірність, вона одразу ж активно починає пошук нових підтверджень для своїх висновків. І тут малюк не завжди може обійтися без допомоги дорослого.

Головне, щоб батьки мали уявлення про те, як правильно надати її. Звичайно, важливим є те, щоб маленький дослідник отримав можливість для того, щоб більшу частину свого пошуку здійснювати самому. Для цього іноді достатньо показати йому місце пошуку та порекомендувати поспостерігати за тим чи іншим об'єктом, комахою, пташкою тощо.

Цікавим заняттям для дитини може стати малювання з натури. Цією захоплюючою справою можна займатися як безпосередньо на природі (захопивши для цього із собою фанерку та кольорові олівці або крейду), так і вдома, ґрунтуючись на своїх спогадах та враженнях про прогулянку.

Доречним під час перебування на природі є звернення до художнього слова. Так, корисно разом з малюком пригадати знайомі раніше віршики, оповідання, казки про побачену пташку, квітку, деревце, ягоду. Можна спонукати малюка поспостерігати за живими об'єктами, які зустрілися під час прогулянки та зробити свої висновки: чи правильно про них сказали поети, письменники, казкарі? На допомогу в пізнанні дивосвіту природи прийдуть і доречно пригадані фольклорні перлинки: прислів'я, приказки, народні загадки про тварин та рослини, пори року та природні явища. Усе це сприяє виробленню екологічно-доцільної поведінки дитини та її повноцінному особистісному розвитку.

Можна також пригадати пісні про природу та цікаві розповіді про неї, почуті від друзів та знайомих. Важливо те, що такі хвилини невимушеного спілкування необхідні як для малят, так і для самих батьків, дорослих. Вони зазвичай надовго залишаються в пам'яті теплими спогадами, сповненими радості та захоплення.

Під час навчання малюка спілкуванню із живим довкіллям не слід забувати того, що основним заняттям та провідною діяльністю дошкільників навіть старшого віку продовжує залишатися гра. Тому в ході прогулянки добре також організовувати та проводити різноманітні ігри – дидактичні, рухливі, творчі, ігри-спостереження тощо. Корисними для малюка стануть, наприклад, ігри «Що де росте?», «Із якого деревця листок?», «Знайди квітку за описом». Такий підхід сприяє закріпленню знань та навичок, які вже набуті дитиною засобами спілкування з природним середовищем.

Знаходячись безпосередньо на природі та вдома, не забувай те навчати малюка правилам спілкування в живому довкіллі. Бережливе ставлення до природи необхідно виховувати з самого раннього дитинства. На це нам, дорослим, у жодному випадку не слід шкодувати своїх зусиль. Тільки якщо батьки та всі члени родини малюка самі ставляться до природи дбайливо, можна вимагати цього самого і від дитини.

Дошкільника потрібно послідовно та систематично знайомити з екологічними нормами поведінки у природі, причому робити це доброзичливо, з необхідними тактом, старанням та терпінням. Малюк має чітко засвоїти азбуку поведінки на природі: усвідомлювати необхідність її збереження, різко засуджувати негативні вчинки дорослих та однолітків, які завдають довкіллю шкоди.

Прикро, коли батьки не розуміють, як ранять душі малят картини варварського ставлення людей до природи, які перетворюють лісові галявини, сповнені таємниць та чудес, на брудні смітники та звалища, на напівмертвий, спаплюжений рукою людини-руйнівника пейзаж. Отже не забувайте того, що для розуміння природи недостатньо одних знань: природу потрібно розуміти, любити та відчувати її серцем.

Тільки доклавши чимало зусиль, вкладаючи власну душу, можна навчити малят поважати природу рідного краю та повсякчас піклуватися про неї, змалку і впродовж всього подальшого життя ста витися свідомо та відповідально до тих численних, проте таких тендітних багатств,, що дані нам великим дивом – прекрасною природою планети Земля.

Міні-лекція

Екологічна казка у житті сучасної дитини

Якщо дорослих запитати «Чому ми читаємо дітям казки?», їхні відповіді будуть дуже різними. Кожен зауважить щось своє. Наприклад, тому що нам їх теж читали у дитинстві. Або тому, що це залучення до рідної культури. Тому, що казки діти сприймають найкраще, а треба ж їм щось читати. Відповідей може бути безліч. Але насправді ми читаємо дітям казки тому, що без казок вони просто не можуть нормально розвиватися.

Казка як метод виховання сучасних дітей

У пошуках методів виховання сучасних дітей педагогіка постійно звертається до народної мудрості, перевіреної та викристалізованої тисячолітнім досвідом. А він свідчить, що найкращою формою виховання була і залишається спільна діяльність дорослого і дитини. Серед методів навчання і виховання пріоритети віддані праці, грі та казці.

Сьогодні ми говоримо про казку, що здатна виховувати і навчати, об'єднувати дітей і дорослих, викликати сильні емоції і спонукати до дії. В арсеналі сучасної педагогічної науки є **як народні, так і авторські казки**. Науковці довели, що авторська казка, характерною особливістю якої є передача пізнавальної, науково-достовірної інформації через казкові образи, глибоко впливає на особистість дитини. Адже вона враховує психологію дошкільника, його емоційність, наочно-образне мислення, здатність і прагнення до наслідування.

В організації спільної з дорослим діяльності дитини – інтелектуальної, ігрової, трудової – **казка може стати тією сходинкою, з якої розпочнеться взаємодія**. У світі дитинства кожен крок несе у собі щось нове і, головне, цікаве. Казка – це крок, який дитина робить поряд з дорослим. Дорослий розповідає або читає, коментує, пояснює, відповідає на запитання. Дитині цікаво. Серед великої кількості казок згодом з'являється улюблена чи улюблені. У кожного з нас є власна «казка» – життя. І наше життя, на думку деяких психологів, складається нерідко саме за сценарієм улюбленої у дитинстві казки. Вона наче **закладає у нашу свідомість визначену програму**, задає напрям у житті. Слухаючи казку, дитина ототожнює себе з певним героєм. І у дорослому житті людина робить так, як і її улюблений у дитинстві герой, здійснюючи його подвиги і повторюючи його помилки. Тож у певному сенсі казка закладає долю, поведінку і характер, веде людину по життю.

Тому до ознайомлення дітей з казкою необхідно підійти дуже серйозно. Для того щоб діти краще сприймали казки, **необхідно подбати про сприятливу психологічну атмосферу** під час читання чи розповідання казки, про правильне освітлення, місце розташування слухачів, висоту тембр голосу дорослого.

Увага! Не чекайте негайних педагогічних досягнень після «вивчення» казки. **Пам'ятайте**, що дітям потрібен час для обмірковування інформації. Прочитайте її ще раз з власної ініціативи чи на прохання дітей, поставте декілька запитань за змістом поміркуюте разом, уважно дослухаючись до точки

зору малюків. Тим більше, що у кожній казці є над чим поміркувати не лише дітям, а й дорослим.

**Анкета для батьків
«Дитина в природному довкіллі»**

Шановні батьки!

Просимо відповісти на запитання анкети.

Ваші відповіді допоможуть нам оптимізувати процес ознайомлення дітей з природою.

1. Чи вважаєте ви за необхідне знайомити дитину з навколишньою природою?
_____

2. Як часто ви проводите зі своєю дитиною час на природі? _____

3. Чи навчаєте ви свою дитину бережливо ставитися до природи? _____

4. Чи є у вас вдома домашня тварина? Якщо є, то як до неї ставиться ваша дитина? _____
_____

5. Чи вдається вона до вашої допомоги у догляді за твариною? _____

6. Чи навчаєте ви дитину спостерігати за природними явищами? _____

7. Чи розповідаєте ви дитині про народні прикмети, пов'язані з погодою, врожаєм тощо? _____
_____

8. Чи є у вашій домашній бібліотеці книги про природу та тварин? Які це книги? _____
_____

9. Чи прикрашаєте ви свою оселю рослинами (кімнатні квіти, клумба). Чи допомагає вам у цьому ваша дитина? _____
_____

10. Як ви ставитеся до такої думки, що знайомство з природою не тільки розвиває спостережливість та допитливість дитини, але й формує її екологічну культуру? _____
_____

Дякуємо за співпрацю!

Анкета для батьків «Природа і ми»

Шановні батьки!

Просимо відповісти на запитання анкети.

Ваші відповіді допоможуть нам оптимізувати процес ознайомлення дітей з природою.

1. Як Ви розумієте вислів «любити природу»?
_____
2. Які правила поведінки в природі знає Ваша дитина? Чи всіх їх дотримується?
_____
3. Чи вважаєте Ви себе природолюбом?
_____
4. Як Ви проявляєте любов до природи? А як це робить Ваша дитина?
_____
5. Чи берете Ви участь у природоохоронних акціях? Чи залучаєте до цього дитину?
_____
_____
6. Як часто Ви з дитиною відпочиваєте на природі?
_____
7. Чи любить Ваша дитина спостерігати за об'єктами природи під час прогулянок? За якими саме?
_____
_____
8. Як довго дитина може спостерігати за об'єктом, який її цікавить?
_____
9. Чи є у Вашій домашній бібліотеці природознавча література? Яка саме?
_____
10. Чи дивитесь Ви разом із дитиною пізнавальні передачі про природу? Які?
_____
11. Чи є у Вашому домі кімнатні рослини?
_____

12. Чи долучаєте Ви дитину до догляду за ними?

---

13. Чи виявляє Ваша дитина піклування про об'єкти природи? Як?

---

14. Як Ви пояснюєте дитині значення охорони та збереження природи?

---

15. Як Ви розумієте вислів «екологічний світогляд дитини»?

---

16. Якою Ви бачите свою дитину в майбутньому?

Дякуємо за співпрацю!

Додаток 4. Фоторепортаж реалізації проекту

Робота творчої групи ДНЗ

Оформлюємо гербарій

Що дає нам Земля

Мудра Сова в гостях у дітей Вивчаємо закони охорони природи

Перегляд навчальних дисків

Бесіди

Спостереження

Пошуково-дослідницька діяльність

Робота на городі

Акція «Посади дерево»

Турбуємось про рослини взимку

Нагодуємо пташок

Прогулянки Екологічною стежиною

Зимонько – снігуронько, наша біло грудочко

Екскурсія в парк

Виставка дитячих поробок

Виставка сімейних газет

